

872

THEOSOFIE

DE THEOSOFISCHE VEREENIGING

EN DE THEOSOFISCHE BEWEGING

B

87

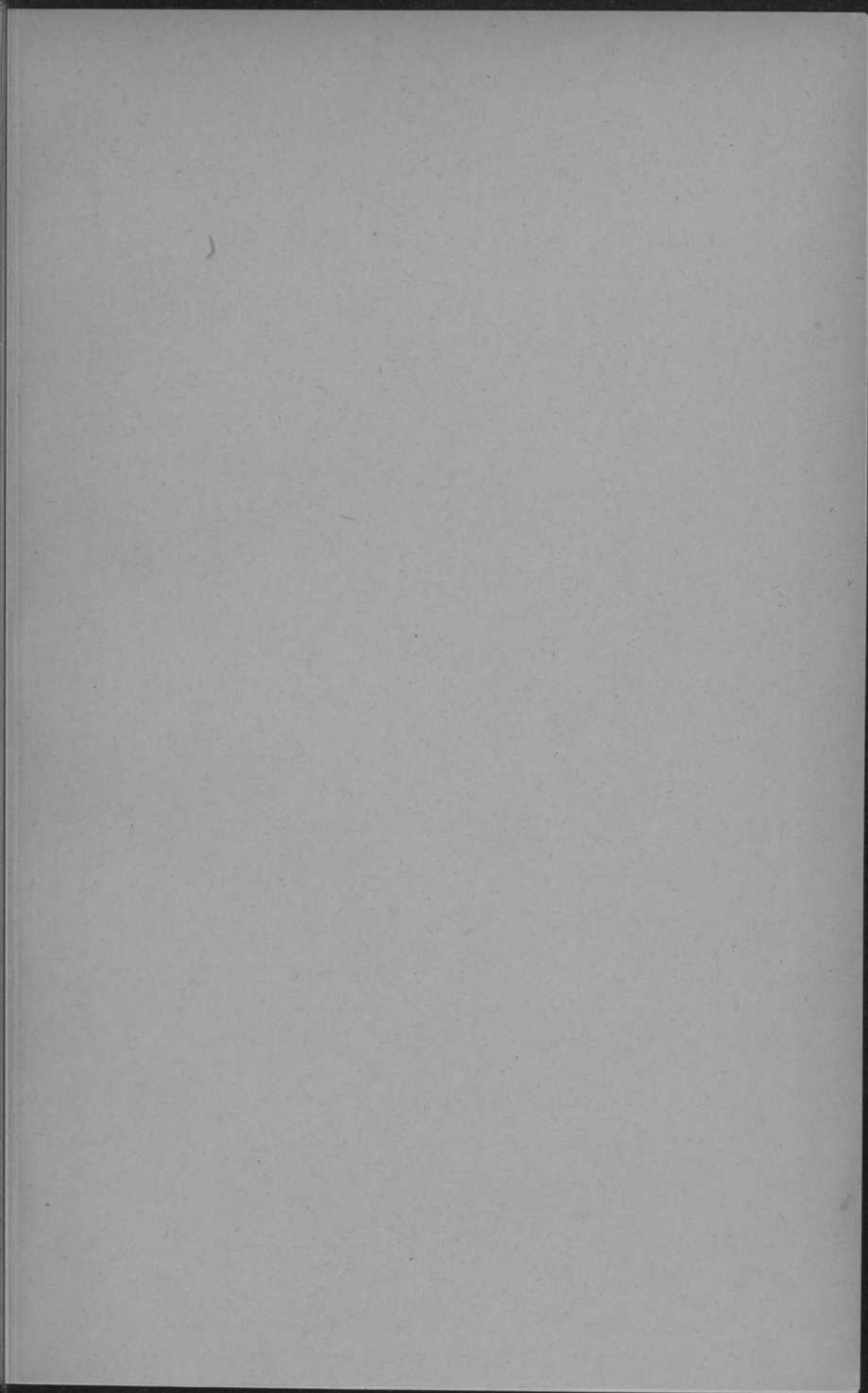
A. E. THIERENS

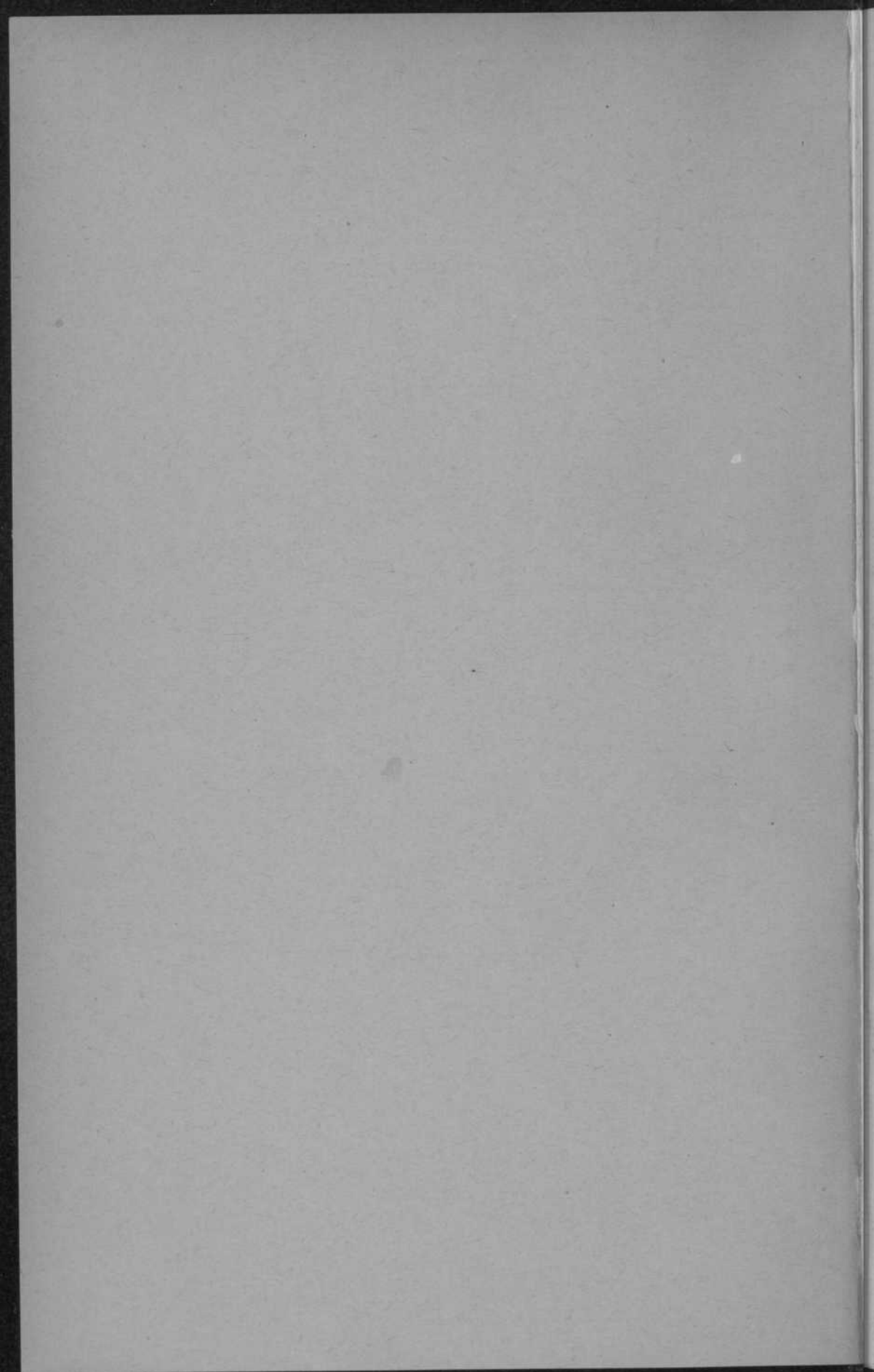
L. TH. V.

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

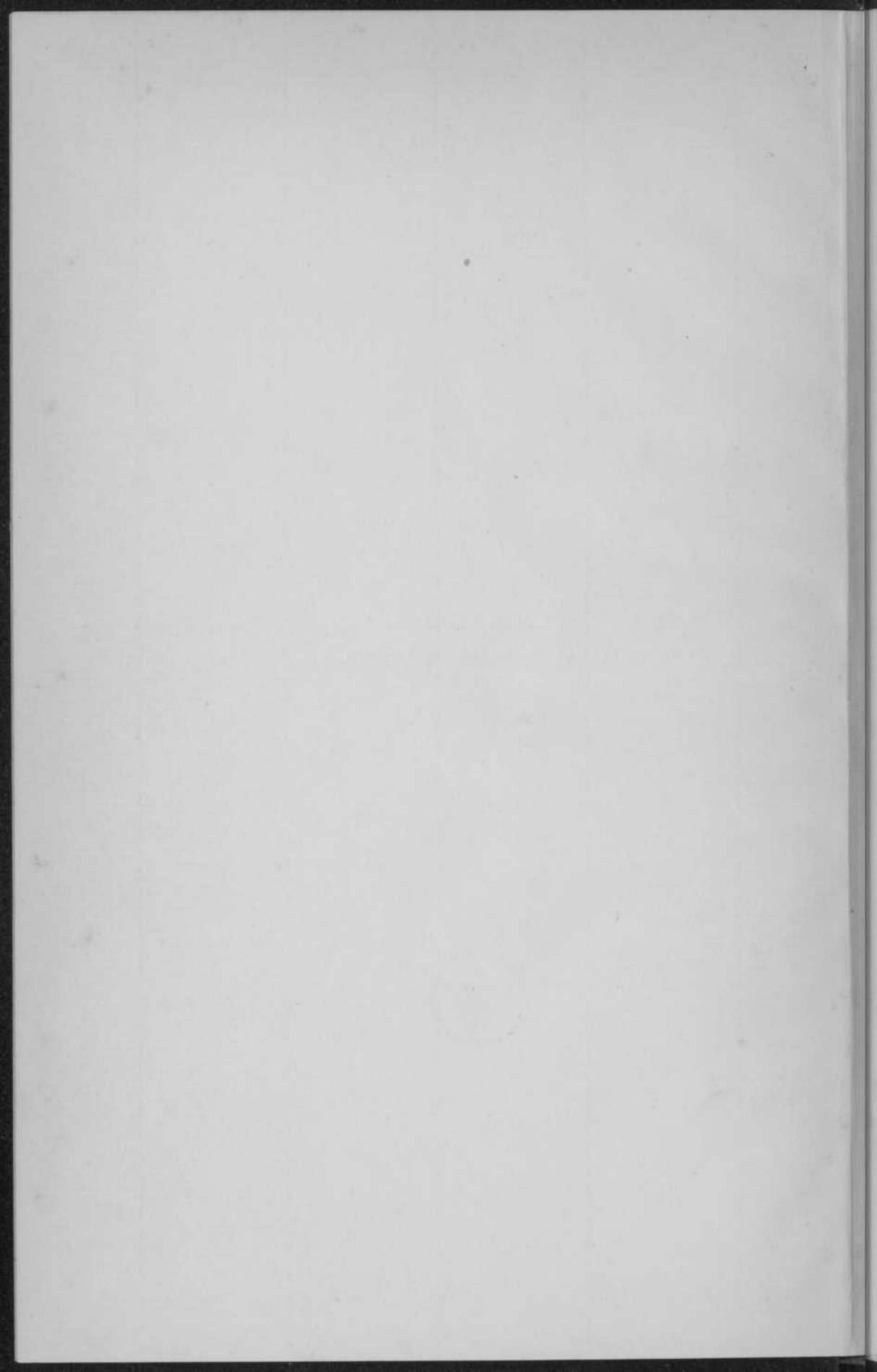
0627 0059

THEOSOFIE

DE THEOSOFISCHE VEREENIGING EN DE THEOSOFISCHE BEWEGING.

1910/10
2/2349

872 1387
bw

THEOSOFIE

De Theosofische Vereeniging en de
Theosofische Beweging

DOOR

A. E. THIERENS,

L. Th. V., Voorzitter der Blavatsky-Loge, Den Haag.

'S-GRAVENHAGE

N.V. ELECTR. DRUKKERIJ „LUCTOR ET EMERGO”

1910.

THEOSOPHY

Theosophy is the study of the
Theosophical Society

THE THEOSOPHICAL SOCIETY

I.

Het is goed, van den beginne af, drie dingen te onderscheiden: de theosofie, de theosofische vereeniging en de theosofische beweging.

Theosofie is, letterlijk vertaald, „Goddelijke Wijsheid”, wijsheid der Goden of goddelijke wezens, zegt mevrouw H. P. Blavatsky, de stichtster van de theosofische vereeniging, en zij teekent daarbij aan, dat het woord „God” hier moet opgevat worden als „één van de Goddelijke wezens, zekerlijke niet God in de beteekenis, heden ten dage aan die uitdrukking gehecht”. ¹⁾ Hier is dus sprake van eene bepaalde wijsheid, of een bepaald aanzicht van wijsheid — we zullen dat straks nader onderzoeken.

De Theosofische Vereeniging is een bepaald lichaam van internationalen aard, in 1875 te New-York gesticht op initiatief van Kolonel H. S. Olcott en mevrouw H. P. Blavatsky, welks afdeelingen thans reeds over de meeste beschaafde landen verbreid zijn, terwijl in vele steden loges of plaatselijke afdeelingen als onderdeelen van de nationale afdeelingen gevonden worden.

De Theosofische Beweging als geheel echter, moeten wij zien als een geestesstrooming, die breeder en veel meer omvattend is dan het lichaam der hier bedoelde theosofische vereeniging alleen; eene strooming, die niet alleen in deze eeuw optreedt, maar gedurende vele eeuwen in de geschiedenis kan worden waargenomen.

¹⁾ *Sleutel tot de Theosofie* door H. P. Blavatsky, p. I.

I.

Het is meestal ondoenlijk, eene verklaring te geven van iets, aan iemand die niet reeds eenigermate vertrouwd is met, of kennis heeft van het wezen van dat iets. En nu gaat het er hier om, niet slechts een historisch verhaal van eene geestelijke beweging, niet slechts een verslag van een organisch vereenigings-lichaam te leveren, maar een begrip van de machtige Idee die aan beide het leven gegeven heeft. Daartoe zou dus eenige kennis van geestelijke beginselen en godsdienstige ideeën in 't algemeen eigenlijk bij den hoorder of lezer voorondersteld moeten worden. Wij zijn wel genoodzaakt, dit te doen.

Om te kunnen spreken over het wezen van de theosofie zijn wij genoodzaakt, een uitgangspunt aan te nemen dat aan alle godsdiensten en aan de meeste wijsgeerige stelsels ten grondslag ligt — of, zoo men wil: de kroon van deze is. Wij meenen het begrip van Geest. Wij mogen waarschijnlijk voor de overgrootste meerderheid der ontwikkelde menschheid van onze eeuw aannemen, dat het begrip „Geest” op zich zelf, hoe men dit nu ook naar persoonlijken smaak wil betitelen of uitleggen, geen ontkenning zal vinden, wanneer het bedoeld wordt in den zin van Idee, ideëel beginsel of ideëel wezen der dingen. Een ideëel wezen, dat dus als 't ware de onzichtbare essens van den zichtbaren vorm kan genoemd worden. De zichtbare vorm die door het ideëele wezen of den geest is opgebouwd uit de stof. Sommigen zullen misschien verkiesen te zeggen: de vorm is de verschijning van het ideëele wezen. Het ideëele wezen laat zich denken, de materieele vorm laat zich zien of tasten.

Het is hier niet de plaats om dit begrip in zijn geheele uitgebreidheid filosofisch te behandelen. Meer zal het ons doel moeten zijn, een schetsmatig beeld te ontwerpen, dat voor den gemiddelden mensch nog duidelijk is.

Men trachte dan allereerst van deze dualiteit van Geest en Stof, in wezen en vorm eenig begrip te krijgen.

En dan stelle men zich voor, dat deze beiden „de polen van Schepping” zijn — in dien zin, dat eenerzijds kan gedacht worden, en dáárom moet aangenomen worden, één hoogste Eénheid van

goddelijk Zijn, Eén eerste Goddelijke Bron of Oorzaak, van welke Geest en Stof „slechts de twee primaire aanzichten zijn”, gelijk H. P. Blavatsky in haar standaard-werk over Theosofie, *de Geheime Leer*, zegt.¹⁾ Anderzijds moet deze eenheid van Geest en Stof in de geopenbaarde wereld zich in alles vertoonen, in dien zin, dat géén Geest zonder Stof, en *vice versa*, bestaat. Geen inwezen toch kan er gedacht worden dat niet het inwezen van iets, van een vorm zou zijn, ergo uitgedrukt is in stof; geen vorm kan bestaan, die niet een inwezen uitdrukt. Het is ondertusschen lang niet allen filosofischen denkers duidelijk, hoezeer dit werkelijkheid is, in allen deele! Soms spreekt men van ideeën of van de Idee, van inwezen en van Geest, of zelfs van God en de Godheid, alsof dit nu wel door ons *gedacht* wordt, maar overigens dingen, laat ons zeggen: wezenheden zijn, zonder werkelijk bestaan. Voor velen klinken zelfs die woorden als fictie of fantasie; op zijn best als volkomen negatieve abstracties. Dat laatste mag in haar filosofischen zin wáár zijn — daar zullen wij hier niet verder op in gaan. Maar, blijkens het dáárzijn, het bestaan van deze actieve wereld, zijn die beginselen ook in activiteit gekomen, hebben zich dus medegedeeld aan de wereld der Stof en daarin vormen geschapen.

Nu moeten wij hiervan een eenigszins duidelijker en zelfs meer plastisch beeld ontwerpen, hetgeen, dank zij den tegenwoordigen staat der wetenschap, langzamerhand in onzen tijd mogelijk begint te worden:

Geen geest zonder stof, geen idee zonder vorm!... Men zal ons onmiddellijk tegemoet voeren: waar zijn dan de vormen van de ideeën die wij dagelijks door ons brein laten gaan? Waarom, als het waar is dat de gedachte scheppend optreedt en noodwendig zich in één of anderen vorm moet openbaren, waarom worden die vormen niet waargenomen?

Deze en dergelijke vragen schijnen de filosofen in het gelijk te stellen, die zeggen dat ideeën alleen negatieve abstracties zonder werkelijk bestaan zijn, anderzijds ook de materialisten die zeggen, dat ideeën of gedachten „eenvoudig” de gevolgen zijn van processen van stofomzetting in de stoffelijke hersenen.

Want tot nog toe was het héél moeilijk, op die vragen een enig-

1) I. 43; 82; 278/279.

zins afdoend of begrijpelijk antwoord te geven. En bij gebrek aan zulk een antwoord is de gemiddelde mensch gewoonlijk heel geneigd, zich, uit angst van totaal *allen* grond te verliezen, vast te klampen aan dergelijke theorieën, al kunnen die dan ook door hunne auteurs gewoonlijk niet nader worden toegelicht.

De groote vorderingen in het wetenschappelijk onderzoeken en denken van onze eeuw maken het thans echter wèl mogelijk een antwoord op die vragen te geven, dat, althans als hypothese, heel wat redelijker is, en daarom beter te aanvaarden, dan verklaringen als bovengenoemde.

Men is zich in de wetenschap langzamerhand bewust geworden van het bestaan van eene stof, veel ijler dan lucht; men heeft die genoemd ether of ook wel „lichtdragende ether”. Wel is die als eigenlijke stof niet direct aangetoond, maar dat is met gewone hulpmiddelen, mechanische toestellen, vooruit ook wel voor onmogelijk te verklaren, aangezien men weet of althans moet aannemen, dat die ether *alle* andere stoffelijke deeltjes doordringt. Men heeft ze dus niet in bepaalden vorm aangetoond, maar de meest nauwgezette en heldere mannen der wetenschap later in hunne verklaringen nauwelijks twijfel over: men neemt het bestaan van den ether vrijwel als een feit aan.

Heeft men al den ether niet kunnen doen zien, men is er intusschen wèl in geslaagd het bestaan aan te toonen van kleine deeltjes, *ionen* of *electronen* genaamd, uit welke alle atomen der stof en bijgevolg alle moleculen, alle chemische elementen en alle dingen ter wereld zijn opgebouwd. Althans, ook dit neemt men vrij algemeen als vaststaand aan.¹⁾

Deze ontdekkingen openen de poort voor onze „hypothese”, als men het zoo wil noemen: Indien het waar is, dat er deeltjes van stof zijn, zoo klein, dat zij zelfs bij de deeltjes der lucht oneindig klein zijn te noemen, en in elk geval verre aan ons waarnemingsvermogen ontsnappen, dan is daarmee nog geen grens van kleinheid of fijnheid gesteld. Dan is het mogelijk, nog vele gradatiën van ijlheid of fijnheid van stof te denken. En wanneer wij dat eenmaal denken, dan knoopt zich daaraan onmiddellijk vast een beschouwing omtrent den dienst die deze stoffen in de wereld vervullen. Ook daaraan helpt ons de wetenschap van onze

¹⁾ Zie o.a. Prof. R. K. Duncan „Moderne Wetenschap” (*The new Knowledge*.)

dagen: De naam „lichtdragende ether” reeds, maar ook de beschouwingen van onzen landgenoot prof. Lorentz,²⁾ wijzen duidelijk op een onafscheidelijk verband van de stofsoort en trilling. Zoo goed als goud, zilver, koper en tin ieder hun klank hebben, hun eigen trilling als 't ware, onafscheidelijk van hun aard of wezen, zoo schijnt ook wel reeds voor ons wetenschappelijk bewustzijn vast te staan dat het wezen van de geluidstrilling onafscheidelijk is van de lucht, en het wezen der lichttrillingen onafscheidelijk van den ether. Dat wil niet direct zeggen dat de ether onbestaanbaar is zonder licht, noch de lucht zonder geluid — niet *direct*! op het standpunt dat wij thans wenschen in te nemen — maar het wil wel zeggen, dat een bepaalde trilling van die stoffen zich doen gevoelen of denken respectievelijk als licht en geluid.

Om kort te gaan, onze hypothese sluit dus met het bestaan van vele gradatiën van fijnere stof, evenvele gradatiën van hoogere trillingen in. Wanneer men zich daarbij bewust wordt van het allesomvattende belang van trillingen, wanneer men gaat inzien, dat „trillingen” de volstreckte en éénige bewerkers van concreet leven zijn, dan gaat men gevoelen, dat er vele gradatiën van zulk concreet leven moeten zijn, en dat er dus vele ijlere vormen, opgebouwd uit fijnere stof, kunnen en moeten zijn, die onze stoffelijke oogen niet zien, onze stoffelijke handen niet tasten kunnen.

Dan verliest men elk redelijk bezwaar tegen vormen van zulken ijleren aard: zoo goed als men telegrafie zonder draad aanneemt wijl men ze ziet, zoo goed zal men telepathie binnenkort algemeen moeten erkennen. Erkent men daarmee dan de gedachte-trillingen, dan ligt het voor de hand, ook van de gedachte-stof en van gedachte-vormen te spreken en die ook voor „werkelijk” te houden, gelijk de theosofische litteratuur doet.

Dan vervalt elk theoretisch bezwaar tegen de veronderstelling van wezens in ijlere stoffelijke lichamen gehuld, zoowel beneden als boven het evolutie-standpunt van den mensch, en ook tegen het bestaan van ijlere, hoogere, fijnere stoffelijke beginselen in den mensch zelf, ongezien door zijne oogen.

Ten slotte bieden de bovengenoemde wetenschappelijke be-

²⁾ Zie zijne beide opstellen in de „Encyclopedie der Mathematischen Wissenschaften”.

schouwingen van onzen tijd een aanknoopingspunt voor een verdere „hypothese”: Wanneer de ionen of electronen de bouwers zijn van de atomen der stof zoover wij die kennen, en dus aan deze atomen het leven of althans het organische leven geven, wat belet ons dan, aan te nemen dat steeds elke stof die wij ons denken kunnen „van binnen uit” belevendigd of opgebouwd wordt uit eene andere, die een gradatie hooger, ijler, fijner is? Tot zoover zich gradatiën laten denken.

Deze inleidende beschouwingen hebben mogelijk eenig nut en kunnen waarschijnlijk aan sommigen doelmatige aanknoopingspunten leveren. Men besluite er niet uit dat, zooals wel eens beweerd werd, theosofie niet méér dan „verfijnd materialisme” zijn zou. Hoogstens mag men er uit besluiten, dat zij tot deze materialistische vergelijkingen gedwongen wordt, wil zij zich althans éénigszins kenbaar maken aan een wereld, zoo materialistisch als die van onze eeuw.

De begrippen over Geest en Stof, inwezen en vorm, moeten, tot goed verstand van het geheel, worden verheven tot de hoogte van de abstracte gedachte, d. w. z. tot de hoogte der filosofie. Doen wij dat, dan ontwikkelt zich uit het begrip inwezen of Geest eene voorstelling van eigenlijkheid, uit het begrip vorm of stof eene voorstelling van oneigenlijkheid. En wij komen dan tot eene onderscheiding, als door Fichte gemaakt werd: het Zelf en het Niet-Zelf. Die onderscheiding had natuurlijk in de eerste plaats betrekking op een ding of persoonlijkheid en zijne omgeving. Maar in abstracto breidt dan deze vergelijking zich natuurlijk uit tot *alle* gevallen, waarin sprake kan zijn van iets eigenlijks of essentieels en iets oneigenlijks of incidenteele. Dus vooral is die onderscheiding toepasselijk op het meest algemeen essentieele, den Geest en het meest algemeen incidenteele, de Stof.

Inplaats van eigenlijk en oneigenlijk kan dan gevoegelijk gesteld worden innerlijk of esoterisch en uiterlijk of exoterisch. Esoterisch is dan alles wat met het inwezen der dingen te maken heeft, exoterisch dat wat alleen over den vorm, het uiterlijke der dingen handelt. Dat is de beteekenis waarin deze woorden in de theosofische litteratuur gebruikt worden.

Wie verder zich filosofisch wil indenken in deze beschou-

wingen over het Zelf en Niet-Zelf, Geest of geestelijk inwezen en Stof of stoffelijken vorm, bestudeere Fichte, Hegel en Plato; misschien echter zal hij zich met meer gemak beter op de hoogte stellen door werken van den laatsten tijd als van Bhagavan Das (*The Science of Peace*), Annie Besant (*Een studie over het Bewustzijn*), dr. R. Steiner (*Theosofie*) en tenslotte H. P. Blavatsky's standaardwerk. (*De Geheime Leer*.)

Indien alles ter wereld uit geest en stof, inwezen en vorm bestaat, dan ook de mensch!

De wanhopige vraag die agnostici zich ten slotte tóch stellen, de vraag die opkomt bij hen die hun geloof verloren en er niets voor in de plaats kregen — een in onzen tijd zoo jammerlijk algemeen verschijnsel! — de vraag: „heb ik een ziel, een geest?” moet dus niet alleen bevestigend beantwoord worden. Niet dat alléén. Wij zijn niet bezitters van een ziel of geest — wij zijn die geest zelf!

„Waar „ik” gezegd wordt, is de bliksemflits van den geest in de ziel geslagen” zegt prof. Bolland terecht. Welnu, overal wordt „ik” gezegd. Dat „ik” getuigt van zich-zelf, van *het* Zelf, dat de Geest is. Wij *zijn* niet onze lichamen, maar onze geest. De lichamen zijn verschijningen van den Geest, zijn dus onze voertuigen, en wij kunnen daarom wel met eenig recht zeggen: wij *hebben* een lichaam. — Maar wij *zijn* geest.

Ons geestelijk wezen is essentieel, ons lichaam eene incidenteele verschijning, die met eene „geboorte” aanvangt en met een „dood” eindigt.

Het geestelijk wezen is daarom de eigenlijke mensch en mag met recht genoemd worden het Zelf. Daar men nu eenmaal in de wereld gewoon is, ook zijne uiterlijke persoonlijkheid, bijvoorbeeld in den omgang met anderen, „zich zelf” te noemen, spreekt de theosofische litteratuur ook wel van het „Hooger Zelf” en het „lager zelf”, met het eerste bedoelende het geestelijk wezen, of de individualiteit, met het tweede de uiterlijke persoonlijkheid.

Dat geestelijk wezen, dat wij in 't vervolg hier het Zelf (met een hoofdletter) zullen noemen, is nu, ingevolge het vorengaande niet zonder vormelijkheid of stoffelijkheid te denken. Het moet belichaamd zijn in Vorm van eene of andere Stof. En het

zal zich belichamen in vormen van die stof, waarin het trillingen uitzendt, want de trillingen bouwen de lichamen op. Het kan zich daarom alléén lichamen of vormen bouwen in die stof waarvan het de inherente trilling kan uitzenden, de eigen toon kan laten klinken.

Daaruit krijgen wij een begrip van de theoretische leeringen omtrent de verschillende beginselen en lichamen van den mensch. ¹⁾ Langs dézen weg kunnen wij gaan inzien, dat het Zelf door middel van het gevoel en het verstand, evenzeer als door middel van de fysieke belichaming op dit fysiek gebied, in aanraking komt met eene „wereld daarbuiten”. Wij zien thans de fysieke belichaming als 't ware als de laatste uiting van het Zelf. De laatste, niet naar den tijd, maar naar volgorde; de laatste van eene reeks. Andere uitingen moeten zijn voorafgegaan. Dat wil zeggen: voordat het Zelf het fysiek lichaam dat door ons oog gezien wordt, kon opbouwen, moest het noodwendig de idee, het beeld, daarvan opbouwen. Voordat het plan voor dat fysiek bestaan werd gebouwd, moet noodwendig een begeerte, verlangen of gevoel daartoe aanwezig geweest zijn; een begeerte of gevoel kan alweer niet als een „niets” bestaan, moet een zekere belichaming of vorming bezitten: we moeten ons dus denken het bestaan van een begeerte- of gevoels-lichaam. In de theosofische litteratuur wordt dit gewoonlijk het astraal-lichaam genoemd. Aan de begeerte moet zijn voorafgegaan een concreet begrip. Niets kan begeerd of gevoeld worden wanneer niet een concreet begrip van begeerte of gevoel in 't algemeen vooraf bestaat. Dit leidt ons tot de voorstelling van een verstands-lichaam of mentaal-lichaam. Wederom is aan te toonen, dat aan concrete begrippen abstracte begrippen, de begrippen der algemeenheden of wetten, ten grondslag liggen, zoodat er alle reden is om aan te nemen — aangezien de mensch ook abstracte begrippen denkt — dat hij ook een bepaald georganiseerd voertuig daartoe bezit: een hooger mentaal lichaam.

Dán volgt duidelijk de voorstelling, dat het Zelf in de wereld

¹⁾ Zie theosofische »Handboekjes» »De zeven beginselen van den mensch»; »De mensch en zijne lichamen» door A. Besant. Ook »De mensch zichtbaar en onzichtbaar» door C. W. Leadbeater, enz.

opbouwt deze verschillende lichamen als organen, die den dubbelen dienst verrichten, het wezen van het Zelf aan de werelden der verschillende „gebieden” mede te deelen door zijn wezen daaraan te openbaren, en anderzijds het leven, dus de ervaring van deze gebieden van Stof mede te deelen aan het Zelf.

Wanneer wij in de theosofische litteratuur spreken van „gebieden” dan worden daarmee bedoeld de regionen van Stof van verschillende gradatie, als boven aangegeven. Elk gebied is dus in die beteekenis de streek of sfeer van de bepaalde stofsoort, waarin een bepaalde trilling van het Eéne Leven tot uiting komt.

Zoo zijn dus het fysiek-, het astraal-, het lager- en het hooger-mentaal lichaam de organen, waarmede het Zelf de wereld gewaar wordt en waardoor het zich aan die wereld openbaart.

Het fysiek bestaan, het gevoel, het lagere of concrete en het hogere of abstracte verstand zijn de uitingen van het Zelf.

Wat is het Zelf?.... Wat is deze wereld, die het waarneemt en waarbinnen het bestaat?....

Al moge de geest, de ware mensch, die de essens is waaruit de lichamen voortkomen, oneindig machtig zijn ten opzichte van deze eindige, incidenteele lichamen of verschijningen, toch moet zulk een bepaalde geest, omdat hij bepaald is, in volstrekten zin genomen een beperktheid zijn, iets niet absoluut, niet geheel oneindig. Oneindig in tijd, maar niet oneindig in ruimte! Wanneer zulk een geestelijk wezen een bepaaldheid is, dan moet daarachter noodwendig de algemeenheid bestaan. Is de geestelijke mensch, het Zelf van den mensch, een in ruimte verbizonderd wezen, dan is het als zoodanig ook weder een verschijnsel te noemen. Een verschijnsel of vorm van *het* Oneindige in Tijd en Ruimte, van God of de Godheid.

Dit begrip vinden wij met groote duidelijkheid bij de Platonisten als de *divina proportia*, de Gulden Regel: — de uiterlijke persoonlijkheid verhoudt zich tot zijn geest, gelijk de geest zich verhoudt tot God.

Het is dit begrip, dat wij aantreffen als de hoogste oplossing van het levensvraagstuk en daarom als leiddraad, als

gids voor het leven, zoowel bij filosofen als in de predikingen van de stichters der godsdiensten, de Leeraren der menschheid.

Dat begrip van de Godheid vinden wij in de christelijke Evangeliën evenals in de Stanza's van Dzyan, die de grondslag van de Geheime Leer uitmaken.

Het Zelf: een zoon van den Vader, een vonk van de Vlam, een straal van het Eeuwige, Goddelijke Licht.

Het is de essens van alle godsdiensten en geen ander begrip kan daarvan ooit de essens zijn, dan deze groote wet van Eénheid. De eene godsdienst drukt het op deze wijze, gene op eene andere wijze uit. De theosofische leer tracht waarlijk éénheid onder de menschen te brengen en *de* Eénheid te doen gevoelen en begrijpen, door zelfs de éénheid van alle godsdiensten aan te toonen.

Zoo is het Zelf, de ware mensch, een vonk van die Essens die is „het Leven en Licht van het Heelal”¹⁾, van God.

De wereld is dat Heelal, de totaal-verschijning of openbaring van deze Eéne Essens, of, gelijk Goethe zei: „het kleed waarin wij God zien.” En dat kleed wordt geweven door de geestelijke machten, die de dragers van goddelijke wijsheid zijn, de goddelijke wezens of goden, *theoï*, zooals zij door de Grieken genoemd werden, als aarts-engelen en engelen in het christendom bekend.

Want gelijk de stoffelijke wereld, die door onze oogen gezien wordt, bewerkt wordt door machten en wezens in stoffelijke lichamen, wezens — menschen bijvoorbeeld — die hier leven en hier hunne krachten aanwenden, zoo wordt de geestelijke wereld bewerkt en belevendigd door geestelijke wezens, die dáár hunne krachten aanwenden. Daarbij moeten wij ons herinneren, dat de geestelijke wereld de bron is waaruit niet slechts dit stoffelijk gebied, maar ook de gebieden van gevoel en lager en hooger verstand voortkomen. Deze laatsten zijn, evenals de geziene stoffelijke wereld, tot de stoffelijke, niet tot de geestelijke wereld te rekenen, omdat zij slechts den rang van gevolg of vorm hebben tegenover den geest, die oorzaak of inwezen van deze allen is.

„De occultist” — zegt H. P. Blavatsky — „neemt aan, dat

1) *Gehelme Leer* I. 42. Men zie in verband met het bovenstaande vooral de „voorrede” van dit boek

openbaring komt van goddelijke, maar toch nog eindige, Wezens, de geopenbaarde Levens, nooit van het onopenbaarlijke Eéne Leven; van die Wezens, die Oer-menschen, Dyani-Boeddha's of Dhyân Choans genoemd worden, de Risji-Prajapati's der Hindoe's, de Elohim of Zonen Gods der Joden, de Planeetgeesten van alle volkeren, Goden geworden voor de menschen." ¹⁾

De hooge Wezens, hier bedoeld, zijn dus de „goden” waarvan sprake was bij de omschrijving van den naam *Theo-Sophia*.

Daar de mensch in zich heeft, of liever: zelf ook *is*, die zelfde goddelijke Essens, moet het hem mogelijk zijn, de goddelijke wijsheid te verstaan.

Maar waarom verstaat hij die dan als regel *niet*?...

Omdat zijn aandacht gericht is naar buiten, niet naar binnen.

Eenerzijds is het Zelf verbonden aan het Alwezen, de Godheid door den onverbrekelijken band des Lichts, anderzijds bouwt het zijne lichamen in het groote „Veld van Openbaring” dier zelfde Godheid en kent die dus op twee wijzen: direct en indirect: door inkeering naar binnen, zoowel als door uitgaan naar buiten.

Er zijn dus twee wegen tot het verkrijgen van kennis, twee wegen tot God, een innerlijke en een uiterlijke. De laatste is zeer zeker de langere, de eerste is „de Weg genaamd de Rechte”, de rechte weg, dien Johannes *leerde* ²⁾ en die de Christus *is*. ³⁾

Beide wegen leiden tot kennis — dat zegt ook de leer van den Boeddha. Deze noemt den eersten, den innerlijken, den weg van het hart, den uiterlijken den weg van het oog. ⁴⁾

Nu is de mensch, blijkens zijne verschijning op dit stoffelijk gebied, blijkens zijne gevoelens en gedachten, een wezen dat een belangrijke ontwikkeling op den weg van het oog, den weg door de uiterlijke wereld, heeft afgelegd. Zijne aandacht is in de meeste gevallen zóó zeer gevestigd, zóózeer in beslag genomen door de directe waarneming van het uiterlijke, dat slechts weinigen in onzen tijd een duidelijk begrip zullen hebben van dien innerlijken weg, of zijn waarde dadelijk zullen erkennen. Maar de mogelijkheid ligt voor ons open om in te zien, dat wij onmiddellijke gemeen-

1) G. L. I. 46.

2) Matth. XXI. 32.

3) Johs. XIV. 6.

4) *De Stem van de Stilte*, (De Twee Paden) door H. P. B.

schap met God of de Goddelijke Essens kunnen hebben, onmiddellijke Goddelijke Wijsheid, Theo-sophia kunnen verstaan door inkeering en „éénheidstreving” (*Yoga*), door concentratie, meditatie, terugtrekken van de aandacht uit de dingen *buiten* naar het bewustzijn van het Hooger Zelf *binnen*. Die toestand werd door velen genoemd extase, door anderen eenvoudig „één-wording” of „vereeniging met God”.

Laat ons hierbij aanhalen wat H. P. Blavatsky er van zegt in *de Sleutel tot de Theosofie*:

„De oude theosofen beweerden, evenals de hedendaagsche doen, dat het oneindige niet door het eindige kan gekend worden — dat wil zeggen, waargenomen door het eindige (lager-) zelf — maar dat de Goddelijke Essens aan het Hooger-Zelf kan worden meegedeeld in een toestand van extase”.

Verder:

„Werkelijke extase werd door Plotinus omschreven als „de vrijmaking van het denkvermogen uit zijn eindig bewustzijn, één en vereenzelvigd met het Oneindige wordende”. Dit is de hoogste toestand zegt Dr. A. Wilder, maar niet van blijvenden duur en hij wordt slechts bereikt door de *zeer* weinigen. Hij is inderdaad gelijk aan dien toestand die in Indië bekend is als *samâdhi*. Deze laatste wordt door de yogi's beoefend, die haar stoffelijk vergemakkelijken door de grootste onthouding in voedsel en drank en verstandelijk door aanhoudend pogen om het denkvermogen te louteren en te verheffen. Overpeinzing is stil en *onuitgesproken* gebed, of zooals Plato het uitdrukte:

„Het vurig wenden van de ziel tot God; niet ten einde iets bijzonder goeds te vragen [zooals in de gewone beteekenis van het gebed] maar om het Goede zelf, om het universeele Hoogste Goed [waarvan wij een deel op aarde zijn en waaruit wij allen te voorschijn getreden zijn] . . . Blijf daarom stilzwijgend in de tegenwoordigheid van de goddelijken, totdat zij de wolken voor uwe oogen verwijderen en u in staat stellen, door het licht dat van hen zelf uitstraalt, niet wat u als goed toeschijnt, maar wat waarlijk Goed is, te zien”.

En dan:

„Ware theosofie is voor de mystieken die toestand, welken Apollonius van Tyane zich genoopt zag, aldus te beschrijven:

„Ik kan het heden en de toekomst zien als in een helderen spiegel. De wijze behoeft niet te wachten op de dampen van de aarde en het bederf van de lucht teneinde [gebeurtenissen] te voorzien... De *theoï* of goden zien de toekomst; gewone menschen het heden: wijzen, dat wat op het punt staat plaats te grijpen”.

„De theosofie van de wijzen waarvan hij spreekt, wordt goed uitgedrukt door de stelling: „Het Koninkrijk Gods is binnen in ons”.¹⁾

Ware theosofie is dus de kennis van het Zelf, het innerlijk weten.

Maar, zooals gezegd, de mensch heeft blijkens zijn bestaan hier, voor een goed deel den uiterlijken weg gevolgd. Door zijn fysiek lichaam, zijn gevoel, zijn lagere en hoogere verstand staat hij in verbinding met de buitenwereld. Of misschien nog juister: in het fysiek lichaam komen te samen die verschillende indrukken, daarin overgebracht door de hoogere stoffelijke beginselen die de grovere stof doordringen.

Door de kennis van de wereld komt het Zelf eerst tot bewustzijn van die wereld, later tot zelf-bewustzijn.²⁾ En wanneer dát plaats heeft, wordt door de ervaringen van daarbuiten het bewustzijn hier binnen, dat eeuwig daar geweest is doch sluimerde, gewekt! Dit is een keerpunt in de menschelijke ontwikkeling; bij sommigen geschiedt deze omkeering langzaam en als 't ware van-zelf, geleidelijk. Dat heeft vooral plaats bij hen, die in de ontwikkeling van het lager zelf zijn voortgeschreden tot de ijlere, hoogere organen van waarneming; m. a. w. de filosofisch ontwikkelden. Bij anderen, de emotioneelen, komt het plotseling en wordt dan „bekeering” genoemd. Hoe 't zij, de ervaringen van buiten worden ten slotte omgezet in bewustzijn van het Zelf, het ware zelf-bewustzijn.

De ervaringen van het gevoel heeft de mensch leeren idealiseeren tot godsdienst, de ervaringen van het concrete verstand tot wetenschap en die van het abstracte of hoogere verstand tot wijsbegeerte.

En daarom noemt H. P. Blavatsky „de Geheime Leer” welke

1) Op. cit. p. 9—10.

2) Zie A. Besant „Eene Studie over het Bewustzijn.”

de leer der ware theosofie inhoudt „De Synthese van wetenschap, godsdienst en wijsbegeerte”.¹⁾ Niet een samenvatting, niet een optelling, maar eene synthese; dat wil zeggen, een tegendeel dat zoowel de bron als de weerspiegeling van de drie kan genoemd worden. Want zoowel als deze drie hoofdzakelijke wegen van kennis voortkomen uit dit innerlijke vermogen-tot-kennen, zoo zullen zij ook weer terugvoeren tot dat innerlijke en hunne ervaringen zullen daar binnen weerspiegelen in rein wezen.

Van het oogenblik nu, waarop theosofie door ons is erkend als de Kennis van het Zelf, kan alle kennis van het inwezen der dingen en alle handelen naar den geest der dingen, „theosofisch” genoemd worden.

Is theosofie de geestelijke ervaring, het geestelijk weten, en als zoodanig de godsdienst, wetenschap en wijsbegeerte van den geest te noemen, dan is zij ook omgekeerd het inwezen of de geest van godsdienst, wetenschap en wijsbegeerte.

Zoodra in den mensch het geestelijk bewustzijn wakker wordt en hij daardoor zich opent voor de ware theosofie, zal deze zijn godsdienst, zijn wetenschap en zijn wijsgeerig denken verlichten; kortom zijn geheele bestaan. Hij kent dan het inwezen der dingen, begint althans in te zien, dat alles uit een inwezen, Geest of Goddelijke Essens, moet voortgekomen zijn, al kan hij zich daarvan ook nog maar héél in de verte een heel flauwe afspiegeling denken — en hij staart zich niet langer blind op het uiterlijk der dingen, zoo vol verscheidenheid en zonder verband. Hij ziet de Eéne groote Liefde achter de uiterlijke strijdigheid en vijandschap van dingen en menschen.

Eene „theosofische” beschouwing gaat dan meer en meer overheerschen in het leven. Men ziet de wereld van boven af, niet langer van beneden af.

Dit is eigenlijk het inwezen van alle godsdiensten, en de theosofie is dan ook niet iets nieuws maar integendeel de oude, „Archaïsche Leer,” die altijd bestaan heeft en aan alle godsdiensten ten grondslag ligt. Zij is wat Schiller bedoelde met „de godsdienst, die in het gewaad der godsdiensten gekleed is.” Met dien verstande dus, dat zij niet naast deze laatsten, maar er achter,

1) Titelblad van bedoeld werk.

er boven, of, juister nog, er binnen in moet gezocht worden. Het is de *gnosis*, die vergeten of verwaarloosd werd in vele godsdiensten door onwetendheid van de menschen, maar die in alle is weer te vinden.

Dit geestelijk inzicht brengt dus een andere, verbreedde wereldbeschouwing. Niet allen trekt zij onmiddellijk den innerlijken weg op, zoo min als ooit eenige godsdienst dit deed. Zij laat beide wegen open en verlicht beide. Maar van het oogenblik der geestelijke erkenning leidt de uiterlijke weg even zeker tot het Eéne doel als de innerlijke. Want van dát oogenblik af worden de ervaringen in de wereld omgezet tot bewustzijn in het Zelf — zij het ook onvolledig in den beginne.

De uiterlijke weg brengt dan verder, van-zelfsprekend, met zich mede een heel uitgebreide letterkunde van „theosofische” beschouwingen: deze letterkunde tracht kennis te verspreiden omtrent den aard van het leven, van den menschelijken geest en zijne lichamen, omtrent zonnestelsels en atomen, natuurgeesten, elementalen en Hoogere Wezens, Leeraren der menschheid, alles slechts met het doel, Het Eéne wéér te vinden en de Godheid in zijne Schepping te leeren zien.

Laten wij eenige der voornaamste gevolgen van de theosofische leer noemen en trachten te verklaren, voor zooverre dat mogelijk is. Wij zijn overtuigd, dat zij nooit voor het concrete verstand zóó kunnen worden bewezen dat er niet ook iets *tegen* te zeggen zou zijn. Voor het hoogere verstand veeleer! Maar onze bedoeling gaat niet verder dan alleen deze gevolgtrekkingen als hypothesen aan te bieden. Onze theosofische levensbeschouwing brengt vanzelf mede, dat wij alléén aan die overtuiging eenige waarde toekennen, welke voortkomt uit innerlijke erkenning. Vandaar, dat wij niemand ooit iets van *onze* overtuiging zullen trachten op te dringen en volkomen vrijheid van denken verlangen en eerbiedigen voor ieder, zelfs al zijn de inzichten van sommigen dan ook naar onze meening onjuist, of liever gezegd: nog weinig wáár. De waarheid zal overal eenmaal haar licht laten schijnen. Maar men kan den dag niet dwingen aan te breken voordat de nacht voorbij is.

Onderscheiden wij nu ook in den vervolg de ware Theosophia

die een toestand is, waarin het weten besloten ligt, omdat zij bestaat in innerlijke gemeenschap met de goddelijke wijsheid, en de theosofische leer, die in den regel kortweg „de theosofie” genoemd wordt en die in verstandelijke en verstandige taal den menschen den weg tracht te wijzen naar dien toestand, hun daardoor een redelijke, waardige en ware levensbeschouwing biedende, en die, als leer, voor den een een geloof, voor den ander eene meer of minder verstandelijk en wijsgeerig doordachte, geestelijk bewustgeworden overtuiging kan zijn. Een „geloofsdogma” in den zin van eene stelling die aan den mensch wordt opgedrongen, is zij niet en kan zij niet zijn.

„Eclectische Theosofie” — zegt H. P. Blavatsky, herinnerende aan Ammonias Saccas en de Neo-Platonisten — „werd onder drie hoofden verdeeld: 1° Het geloof in een volstreckte, onbegrijpelijke en allerhoogste Godheid of oneindige Essens, die de wortel is van de geheele Natuur en van alles wat is, zichtbaar en onzichtbaar. 2° Het geloof in 's menschen eeuwigen, onsterfelijken aard, die, daar hij eene uitstraling is van de Universeele Ziel, van gelijke essens is als zij. 3° Theürgie of „Goddelijk Werk” of het voortbrengen van een werk der Goden; afgeleid van *theoi* „Goden” en *ergon* „werken”. De uitdrukking is zeer oud, maar daar zij tot de woordenlijst der Mysteriën behoort, was zij niet in algemeen gebruik. Het was een mystiek geloof — daadwerkelijk bewezen door ingewijde Adepten en priesters — dat, door zich even rein te maken als de onlichamelijke wezens, dat wil zeggen: door terug te keeren tot zijn oorspronkelijke reinheid van aard, de mensch de Goden bewegen kan, hem goddelijke geheimnissen mede te deelen, en dat hij zelfs van tijd tot tijd hen zich zichtbaar kon laten maken, hetzij subjectief, hetzij objectief. Het was het bovenzinnelijk aanzicht van wat nu „spiritisme” genoemd wordt; maar nadat het door de bevolking was misbruikt en verkeerd begrepen werd, kwam het zoover, dat het door sommigen als zwarte kunst beschouwd werd, en werd het in het algemeen verboden. Een vermomde beoefening van de Theürgie van Jamblichus is nog overgebleven in de ceremonieele magie van sommige hedendaagsche Kabbalisten. De hedendaagsche theosofie vermijdt en verwerpt deze soorten van magie en zwarte kunst beiden als

zeer gevaarlijk. Werkelijke *goddelijke* theürgie vereischt een bijna bovenmenselijke reinheid en heiligheid van leven, anders ontaardt zij in mediumschap en zwarte magie." enz. ¹⁾

Zulke werkelijk goddelijke theürgie, zouden wij er bij kunnen voegen, bestaat dus steeds en uitsluitend uit handelingen ten bate en tot welzijn van de menschheid of de wereld in 't algemeen, en heeft alleen het Goede ten doel. Niet louter wetenschappelijke kennis, véél minder nog de voldoening van persoonlijke begeerten, welke dan ook.

Na de voorafgaande verklaringen zullen de hier aangehaalde omschrijvingen waarschijnlijk duidelijk zijn.

Een allereerste punt van de theosofische leer is wel de specifieke levensbeschouwing — die is eigenlijk de leer zelve; de theosofische levensbeschouwing, aan welke de leer der evolutie ²⁾ ter grondslag ligt. Volgens deze beschouwing is de mensch een evolueerend wezen: zijn innerlijk, het Zelf, is in dit gebied gekomen tot ervaring: heeft daarin zijn lichaam opgebouwd, evenals het in de astrale en mentale gebieden een georganiseerd lichaam opbouwt in den loop der tijden, met het doel, daardoor de kennis dezer gebieden van „het Veld van Openbaring” in zich op te nemen en tot grooter innerlijk bewustzijn omtzetten: tot dat bewustzijn dat, wijl het positief, geestelijk, uitstralend is, in vele tijden den naam van Wijsheid en Liefde heeft gedragen.

In dien zin beschouwd, is het ook duidelijk hoe men kon spreken — als H. P. Blavatsky deed — van „de Zonde der Onwetendheid”, die de oorzaak van Dood is.

Het geestelijk leven is het ééne leven, onverwoestbaar, onverliesbaar. De ware mensch is in waarheid onsterfelijk, als zoon van den Vader, vonk van het Eeuwige Licht. Maar zijne lichamen in de lagere gebieden zijn periodisch, tijdelijk.

Die bewering nu zal op zich zelf niet veel tegenstand ontmoeten, wanneer ze eenvoudig als theoretische mogelijkheid wordt voorgedragen op grond van de vorengaande beschouwingen. Wanneer toch het Zelf zich een lichaam opbouwt uit de stof van een bepaalde soort, door trillingen van die bepaalde

¹⁾ Sleutel tot de Theosofie, p. 2, 3, 4.

²⁾ Zie A. P. Sinnett *De Groei der Ziel*. Verder: *The Evolution of life and form*.

soort uit te zenden, dan kan men daaruit zich ook denken, dat die trilling eenmaal ophoudt en zoo het eerst opgebouwde lichaam weer uiteen valt. Men kan zich verder denken, hoe, gelijk een „ademhaling”, het uitzenden en weder inhouden van zulke opbouwende trillingen periodisch heen en weer gaat, en hoe dus periodisch een lichaam wordt opgebouwd in deze gebieden en weder afsterft... terwijl het Zelf daarboven blijft wat het was: de geestelijke bron van alle zijne geopenbaarde lichamen. Dit is inderdaad de theosofische leer. Die spreekt ons van herhaalde-lijke geboorten en wedergeboorten in deze stoffelijke wereld of, gelijk de oude christelijke spreekwijze luidt: „wedergeboorten in het vleesch.” Men begripe dus wel, dat de theosofie de „wedergeboorte” in den zin van „bekeering”, geestelijke geboorte niet ontkent; zij tracht niet, gelijk sommigen gemeend hebben, het begrip „wedergeboorte” te materialiseeren. Integendeel: zij stelt voorop — gelijk uit de voorgaande bladzijden duidelijk gebleken is — dat deze geestelijke wedergeboorte, de ontwaking van het Zelf, het doel van het menschelijk bestaan en daarom ook van de theosofische leeringen is. Maar zij tracht aan te toonen, dat *die* wedergeboorte niet bereikt wordt dan, in alle gevallen, na zéér vele aard-levens, zéér vele wedergeboorten in de stof, en dat eerst wanneer een bepaald punt bereikt is, de wedergeboorte naar den geest kan plaats vinden. Men begripe ook, dat een dergelijke kracht niet voortkomt uit een tijdelijken, zij het ook vurigen wensch; niet uit levensmoeheid of wanhoop, want deze verschijnselen toonen aan dat de dwang van de stof juist zéér zwaar drukt op den mensch. De bevrijding kan slechts voortkomen uit... het tegendeel; uit de volkomen meesterschap over de stof. Die toestand moet gedacht worden als een bewustzijn boven het leed en het genot van deze gebieden; niet slechts leed en genot van de alledaagsche en lagere soort, maar zelfs van den meest hoogen, verstandelijken aard.

Het leven is een les, vaak een harde les, maar altijd een zeer gedeeltelijke: een volgenden keer moeten wij terugkeeren om verder te leeren. Menigeen zal denken, met den dood geheel „vrij van de wereld” te zijn — maar wie is dat inderdaad? Wie laat geen banden na, die hem binden aan hen die hij liefheeft,

geen schulden aan hen die hij verongelijkte? Dat alles — zegt de theosofische leer — raakt niet alleen aan dit ééne aardsche leven, maar is de aandoening van het Zelf. Wij kunnen het feitelijk niet beoordeelen van het standpunt van ons fysiek of aardsch bewustzijn. Het is niet, alsof ons op het oogenblik van den dood werde gevraagd: wilt gij terugkeeren in deze wereld of niet? Mogelijk zal eene krachtige wensch op dat ernstig oogenblik, dat wel genoemd is „de laatste extase op aarde”, éénig gewicht in de schaal leggen en zodoende de terugkomst verhaasten of vertragen. Maar de wensch van het aardsch bewustzijn, hoezeer ook opgeheven in de laatste oogenblikken, kan toch geen essentiele verandering brengen in den loop der evolutie van het Zelf. Althans, zoo kunnen we het als regel begrijpen. De „ademhaling” van het Zelf is eene bepaalde periode en die zal worden voortgezet, ook al ontmoet zij eenige belemmering in een „moeilijk leven” hier op aarde.

Die „ademhaling” van het Zelf, de voortdurende wedergeboorte in de stoffelijke wereld, is in de theosofische leer bekend als de wet van reïncarnatie. Zij is onverbreekbaar verbonden met de wet van karma, de wet van oorzaak en gevolg.

Het is natuurlijk heel moeilijk, zoo niet onmogelijk, een eenigszins volledig beeld te geven van deze beide zoo volstrekt algemeene, en daarom in hun werking zoo ontzaglijk samengestelde wetten. Vaak hoort men vragen naar duizenderlei bijzonderheden: hoe dit en hoe dat geval te verklaren is; hoe deze of gene verschijnselen zich aanpassen aan de wetten..... het is niet mogelijk hier in dit kort bestek, om zelfs maar enkele bijzondere vragen te beantwoorden. Wij moeten ons hier bepalen tot het algemeene.¹⁾ Slechts zou hier met betrekking tot het begrip reïncarnatie nog gezegd kunnen worden, dat er gevallen zijn, waarin het „wiel der stoffelijke wedergeboorte” verlaten kan worden, en waarin het Zelf dus de bevrijding bereikt heeft, en toch weder een stoffelijk lichaam wordt opgebouwd voor verblijf hier.

Dat is het geval met hen die verkiezen de menschheid te blijven helpen en dienen, niet om daarmede iets méér te bereiken, dan slechts deze dienst om der menschheid wille, en die

¹⁾ Zie voor lectuur onder II. (Theosofische Vereeniging en Theos. Uitgevers-Mij.)

daarvoor de rust of het leven in de bovenzinnelijke wereld opgegeven hebben. Dit zijn de Volmaakte Menschen, die o. a. de stichters van godsdiensten en in vele opzichten de, gewoonlijk ongeziene, Helpers en Leeraren der Menschheid worden, en die in de verschillende eeuwen den naam van Adepten of Meesters gedragen hebben. Zij kunnen zich in het stoffelijk lichaam zichtbaar maken voor de menschen en doen dit soms. Maar meestal heeft hunne onmiddellijke persoonlijke of openbare verschijning geen nut: zou integendeel eerder verstorend werken. Er zijn meermalen antwoorden gegeven op de telkens gedane vraag, waarom deze Meesters zich dan niet onmiddellijk met ons bemoeien, ons helpen met hun meerdere Kennis en zoo de ontzaglijke ellende helpen voorkomen, die thans heerscht in zoo vele opzichten. Die antwoorden kunnen hier ter plaatse herhaald worden, maar zullen nooit begrepen worden door hen die niet eenig begrip hebben van wat een „Meester", een wezen dat geheel uit motieven van den geest, geheel vrij van eigenbelang handelt, eigenlijk is.

Een eerste antwoord dan is eene wedervraag; waaraan zoudt gij een Meester, die zich aan u in gewone menschengestalte vertoonde, herkennen? ¹⁾ Zoudt gij gelooven wat hij u aanbeval of raadde? Zoo ja, welk voordeel lag daar dan voor u in? Het zou uw inzicht weinig of niet vermeerderd hebben, en uw karakter zou onontwikkeld blijven als te voren, wanneer het niet de moeilijkheden, de verleidingen, beproevingen en gevaren van 's levens strijd te overwinnen had. Het is juist een cardinaal verschilpunt van de theosofische leer met de dogmatiek-kerkelijke leer, dat de eerste het gelooven op gezag, het zoogenaamde blind geloof ten eenenmale verwerpt. Althans *na* dat de menschheid haar allereerste kinderschoenen ontwassen is, gelijk thans, naar wij mogen aannemen, wel het geval is.

De theosofie stelt in het licht, dat de hulp van goddelijke wezens, en van God in hoogste instantie zooveel te meer! niet is een uiterlijke hulp maar een innerlijke; dat deze niet de moeilijkheden van het uiterlijke leven wegneemt, maar de innerlijke kracht vergroot waardoor de mensch boven de moeilijkheden uitrijst, en dat het dus niet beteekent iets te *gelooven*

¹⁾ Zie *Johs.* VIII 43 en X 26. *Bhagawad Gita* IX 11.

maar iets te *zijn*. Dit is het tweede antwoord op de gestelde vraag! Men moet zelfs iets *zijn* om den Meester te kunnen herkennen. Men moet hem met het oog des geestes herkennen, want hij openbaart zich slechts daaraan. Alleen voor hen, die hem met geestesoog herkennen, zou het van eenig nut kunnen zijn hem in een uiterlijken vorm van aangezicht tot aangezicht te ontmoeten. Want *zij* zouden — zoo al niet den Meester volkomen goed begrijpen — althans zijne goede trouw *weten*. Zij zouden innerlijk antwoorden op zijne Wijsheid en Liefde, zooals in 't algemeen alleen het goddelijke in den mensch op het wezen van God antwoordt.

Maar wie zou in onzen tijd van onderlingen strijd, naijver, winstbejag en concurrentie, waarin zelfs zoovele eerlijke idealisten „wantrouwen” in hun vaandel schrijven! — wie zou in dezen tijd den Meester herkennen, vertrouwen en . . . tijd vinden om naar hem te luisteren? Derde antwoord.

Ook „de Meesters” kunnen dus niet een kwestie van dwang-geloof worden. Men kan er aan gelooven, van hun bestaan overtuigd zijn en van den aard van hun wezen eenig denkbeeld hebben, de theosofie tracht ook hierin niet iemand iets op te dringen. Niemand is „uitgesloten van zaligheid”, omdat hij niet gelooft aan de Meesters of Hoogere Wezens in 't algemeen — er zal een tijd komen dat hij weet! Niemand ook zal zalig worden omdat hij er wèl aan gelooft. Maar het kan een troostrijk en moedgevend denkbeeld zijn, te weten, dat er Wezens bestaan, beter, schooner, wijzer, rechtvaardiger dan wij-zelf zijn! Dit denkbeeld is de éérste hulp die zij ons toezenden — althans, die zij tot ons bewustzijn doen dóórdringen.

Keeren wij nu terug tot het onderwerp karma, de eeuwige wet van oorzaak en gevolg. Geen oorzaak zonder gevolg; geen gevolg zonder oorzaak!

Het verschijnsel is het gevolg van het „oorzakelijk lichaam” — hoogste aanzicht van het Zelf. Elke daad van elk lichaam heeft zijn gevolgen, innerlijk en uiterlijk. Elke gedachte, elke begeerte of gevoelen, elke handeling, laat een indruk, een gevolg na in het bewustzijn: innerlijk. En tevens moet naar buiten de trilling worden overgebracht: een gevolg daar buiten! De gevolgen

innerlijk worden ten slotte door het bewustzijn van het Zelf gerealiseerd en hieruit volgt: ten eerste evolutie, ontwikkeling; ten tweede de neigingen voor verdere stappen, dus de krachten die volgende incarnaties zullen bepalen en dan eene omgeving zullen zoeken in harmonie met die krachten. De gevolgen uiterlijk maken in vele gevallen hunnen indruk op personen in onze omgeving en vinden bij hen een harmonischen, vriendschappelijken weerklank of het omgekeerde, of wel ten slotte een onverschilligen. Daardoor ontstaat verband tusschen ons zelf en andere personen, en door deze „persoonlijke banden” worden onze Zelfen te samen gehouden voor eenigen tijd. Er werd reeds op gewezen, dat wij dit niet moeten inzien als een last of eene belemmering, maar als een noodzakelijk middel van ontwikkeling. Wij zullen in een volgende incarnatie voor de neigingen die van binnen komen, daarbuiten de omstandigheden vinden die er aan voldoen, . . . hetzij in den zin van bevrediging, hetzij in den zin van correctie. Wij vinden de gevolgen van goed en kwaad, dat wij gezaaid hebben, terug. Eene merkwaardige plaats bij Mattheüs herinnert hieraan: „Versta u met uwen wederpartijder, zoolang gij nog met hem op den weg zijt; opdat de wederpartijder niet misschien u overlevere aan den rechter, en de rechter u den dienaar overlevere en gij in de gevangenis geworpen wordt.”

„Voorwaar, ik zeg u, gij zult daar geenszins uitkomen, totdat gij den laatsten penning zult betaald hebben.” (V. 25 : 26.)

Intusschen het vraagstuk is met deze enkele aanduiding nog slechts zéér algemeen aangeduid, en bij nadere bestudeering blijkt hoe langer hoe meer de groote moeilijkheid, bepaalde antwoorden te geven op vragen omtrent de bijzondere toepassing der karmische wet in bijzondere gevallen. Wij zullen dat dan ook niet beproeven. Men kan als vasten regel aannemen dat, ingevolge de innerlijk ontwikkelde vermogens, in de volgende incarnatie de plaats bereikt zal worden, waartoe die vermogens ons in staat stellen. Wij zullen dus niet geboren worden dáár waar een wensch van onze tegenwoordige persoonlijkheid ons graag zou zien. Maar dáár, waar wij de omstandigheden vinden, waarop ons Zelf kan antwoorden. Een weinig ontwikkeld Zelf kan nog niet antwoorden op hooge edele trillingen en daarom kan de onontwikkelde mensch al zou hij graag wijsgeer of

kunstenaar zijn, een volgende maal niet „zoo-maar” als wijsgeer of kunstenaar terug komen. Hij kan het worden... mits hij daarvoor wil leeren en werken! Vele, vele levens waarschijnlijk. Zoo zal de hoog ontwikkelde geest zelden incarneeren onder zeer grove omstandigheden, omdat daar het lichaam, de stof moeilijk beantwoordt aan *zijne* trillingen, en door deze onvolledig zou kunnen worden gevormd. Ieder komt waarlijk juist daar, waar hij precies de beste gelegenheid zal vinden voor zijne verdere ontwikkeling. Dit is het zoo belangrijke punt, dat herhaaldelijk door de leiders der theosofische beweging op den voorgrond gebracht is. Het is niet steeds de plaats, die naar onzen persoonlijksten smaak het aangenaamste lijkt, maar wel die welke voor onze geestelijke ontwikkeling de meest doelmatige is, die ons ten deel valt.

H. P. Blavatsky zegt omtrent de wet van karma: wij beschouwen die „als de *uiterste* wet van het Heelal, de bron, de oorsprong van alle andere wetten die door de heele natuur heen bestaan. Karma is de niet-dwalende wet, die het gevolg met de oorzaak in overeenstemming brengt op het stoffelijke, het verstandelijke en het geestelijke bestaans-gebied. Daar geen oorzaak zonder haar rechtmatig gevolg blijft, van het grootste tot het kleinste, van de cosmische verstering tot aan de beweging van uwe hand, en daar gelijk gelijk voortbrengt, is karma die ongeziene en ongekennde wet die *wijselijk, verstandig en onpartijdig* ieder gevolg met zijn oorzaak *in overeenstemming brengt*, de laatste naspeurende tot aan haren verwekker. Hoewel in zich zelve onkenbaar, is haar werking waarneembaar”.¹⁾

En verder:

„Wij beschrijven karma als die wet van vereffening, die immer neigt tot herstellen van verstoord evenwicht in de stoffelijke, en verbroken harmonie in de zedelijke wereld. Wij zeggen dat karma niet *altijd* op deze of gene bijzondere wijze werkt; maar dat het *wel* altijd *zoo* werkt, dat harmonie hersteld en de balans van het evenwicht behouden blijft, krachtens welke het Heelal bestaat”.²⁾

De wet van karma schijnt velen bij eerste kennismaking hard en wrede. En dat is ze ook wanneer wij vergeten inte-

1) Sleutel tot de Theosofie p. 167—168.

2) Ibid. p. 171. Zie verder het hier aangehaalde hoofdstuk en andere werken.

zien de bron waaruit onze handelingen voortkomen, en het doel waarop onze evolutie gericht is. Die bron is ons Zelf: wij zijn in den waren zin zelf-verantwoordelijk voor onze eigen persoonlijkheid, zoowel als voor onze eigen omgeving. Het doel waarop onze evolutie gericht is, is of het leven in geestelijke werelden, waarvan wij vooralsnog slechts kunnen begrijpen dat het beter, schooner en nader bij God, de bron van al het Goede is; of een geestelijk leven ten bate der menschheid, *in* dienst van het goddelijke. Het doel is dus niet een bestendig fortuinlijk en gelukkig leven in een onbestendige vergankelijke wereld, maar het ééne leven in een wereld van waarheid en onvergankelijkheid.

Aan hen, die zich met het denkbeeld van karma niet kunnen vereenigen, zouden wij de vraag willen stellen: vindt gij een minder harde en verschrikkelijke, een meer rechtvaardige en redelijke oplossing in de stellingen van de wetenschap of exoterische kerk-leer?

Hierop wordt in een der laatste nummers van het engelsche maandblad *The Theosophist* terecht door Annie Besant gewezen:

„Er zijn maar drie uitleggingen voor de menschelijke ongelijkheden in bekwaamheid, gelegenheden en omstandigheden: 1°. Bizondere schepping door God, wat insluit dat de mensch hulpeloos is en zijn lot bestuurd wordt door een willekeurigen en onberekenbaren wil. 2°. Erfelijkheid, zooals de wetenschap die aanvoert, wat een evengroote hulpeloosheid beteekent voor den mensch, daar hij dan 't gevolg is van een verleden, waarover hij geen macht heeft. 3°. Reïncarnatie, wat insluit dat de mensch de meester van zijn eigen lot kan worden, en hij het gevolg is van zijn eigen individueel verleden, zijnde, wat hij zich zelf gemaakt heeft.”

De mensch is wat hij zich zelf gemaakt heeft... met behulp van God, zegt de christen. En zoo zegt ook de theosoof. Want de eenige macht die iets maken kan, *is* de macht van God.

Tenslotte, zegt men, strijdt het begrip van karma met dat van den „vrijen wil”. Dat doet het ook schijnbaar tot zekere hoogte. Maar tot zekere hoogte blijft ook de wil steeds geheel vrij om te willen... al ware eene bepaalde handeling of omstandigheid op het moment zelf niet veranderd kunnen worden. De persoonlijkheid en de omstandigheden zijn die gevolgen van het verleden... dat niet meer te niet gedaan kan worden. Maar

de wil is de macht van het Zelf, die op elk oogenblik het roer kan grijpen en van uit onze tegenwoordige verzeildheid kan sturen naar een veiliger reede. Maar wij *moeten* inderdaad den weg afleggen, die ons dáárvan scheidt.

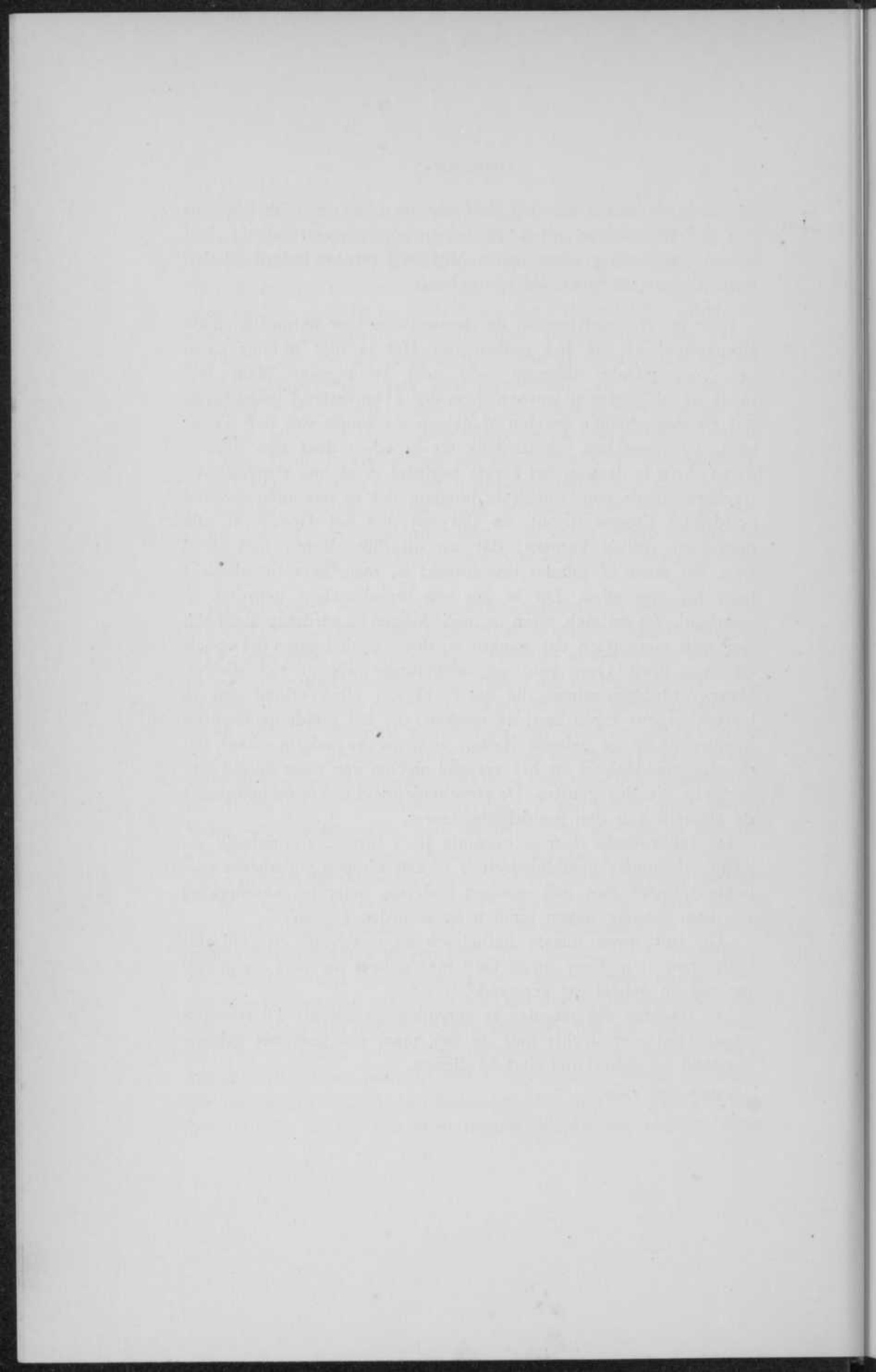
Haar hoogte-punt bereikt de theosofische leer natuurlijk in de alomvattenheid van het godsbegrip. Het is niet noodig na al het vorengaande, daarvan nog veel te zeggen. Maar wèl moet er op gewezen worden, hoe dit alomvattend godsbegrip, dat de menschelijke geesten of Zelfen als zonen van den Vader kent, de menschen noodzakelijk als broeders doet zien. Broederschap is daarom het eerste beginsel in al ons streven. Wij trachten steeds voor oogen te houden, dat in ons allen dezelfde goddelijke Essens woont, en dat wij dus het Goede in alle menschen vinden kunnen; dat wij uiterlijk slechts hun kleed zien, dat meer of minder onvolmaakt is, maar zeer onvolmaakt toch bij ons allen. Dit is dus een broederschap, gegrond op waarheid. Zij zal zich uiten in mededoogen en verdraagzaamheid. Niet een medelijden dat zwakte is, doch mededoogen dat opheft en steun geeft. Geen verdraagzaamheid die zwijgt en zich afkeert. Maar verdraagzaamheid die het recht van allen erkent om te leeren volgens eigen aard en streven, die het goddelijk Inwezen in allen en in de geheele Natuur ziet, en die nederig erkent, dat de afgescheidenheid en het verschil slechts van deze wereld zijn, niet van die des geestes. De verscheidenheid van vorm openbaart de almacht van den goddelijken Geest.

De theosofische leer is evenmin in 't bijzonder christelijk als zij in 't bijzonder boeddhistisch is of aan éénigen godsdienst toebehoort, méér dan aan eenigen anderen, maar tot kenmerking van haar diepste wezen kunnen de woorden gelden:

„Gij zult uwen naaste liefhebben als u zelve” en „Gij zult liefhebben den Heer uwen God met geheel uw hart en geheel uw ziel en geheel uw verstand.”¹⁾

Wij trachten die geboden te vervullen en vooral: wij trachten onzen God niet slechts met de ziel, maar ook met het geheele verstand en geheel het hart te dienen.

1) Matth. XXII: 37—39.

II.

De ontwikkelings-geschiedenis van een groot internationaal lichaam zal gewoonlijk belangwekkend zijn, maar zelden zal die zulk een romantisch en energisch karakter dragen als de geschiedenis van de Theosofische Vereeniging.

Data daarvoor vindt men in de jaarlijksche rapporten van de Vereeniging en in de „*Oude Dagboekbladen*” van Colonel Olcott, wijlen den President-Stichter der Vereeniging. ¹⁾

Aan deze beide bronnen ontleenen wij de navolgende gegevens:

De Theosofische Vereeniging is gesticht door Colonel H. S. Olcott, mevrouw H. P. Blavatsky en ongeveer veertien anderen in het jaar 1875 te New-York. Officieel was de vereeniging gereed en werd zij geopend door den gekozen president, Olcott, op 17 November van dat jaar, maar reeds twee maanden tevoren, 7 September, was door den eerstgenoemde het initiatief daartoe genomen en het voorstel gedaan, wat door mevrouw Blavatsky (die wij in den vervolge zullen aanduiden met de initialen, *H. P. B.* — zooals zij zelf zich het liefst wilde genoemd zien) en de anderen, toen aanwezig, werd ondersteund.

Aan de geschiedenis van de Vereeniging gaat eigenlijk nog iets anders vooraf: de twee oprichters die er het centrum van

¹⁾ De eerste aanwezig op de Bibliotheek der Ned. Afdeeling; de andere verschenen in *Theosophia* en ook afzonderlijk uitgegeven.

uitmaakten, hadden elkaar reeds een jaar te voren ontmoet, beide gedreven door een bizonderen drang naar kennis van hooger, geestelijken, althans bovenzinnelijken aard.

Bij Colonel Olcott, in dien tijd advocaat te New-York, was deze begeerte naar kennis van occulten aard vooral opgewekt door de wonderlijke verhalen die de ronde deden omtrent „geestverschijningen” bij eene boerenfamilie te Chittenden in den Staat Vermont. Dit was de familie Eddy, in de geschiedenis van het spiritisme zoo welbekend en indertijd ook in de Europeesche pers druk besproken. Hij ging er heen om zich te overtuigen, tamelijk sceptisch gestemd, schreef over zijne ervaringen aldaar brieven naar een dagblad te New-York en trok zodoende de aandacht van H. P. B., die sinds kort in Amerika was aangekomen. Bij haar was de drang naar weten reeds veel eerder wakker geworden. Dochter van den russischen kolonel Hahn, een oud geslacht van Duitsche afkomst, had zij — na een huwelijk met een veel ouderen man, dat een volkomen schijnhuwelijk bleef, daar zij volstrekt niet begreep wat zij gedaan had en hem ontvluchtte, — zich een tijd lang gewijd aan de studie der muziek. In die jaren gaf zij vele concerten op de piano in Frankrijk en Italië. Daarna volgden jaren van reizen en ingespannen studie van het occultisme en verschillende godsdiensten, waarbij zij, naar zij later verklaard heeft, geleid en geholpen werd door haar Meester, een van de Hooge Geestelijke Wezens, waarvan hier tevoren gesproken werd. Het was ook op aandoening van dezen, dat zij zich in 1874 van Parijs naar New-York begaf, waar zij dengene zou ontmoeten, met wien zij verder zou samen te werken hebben in de geestelijke beweging, welks initiatief aan haar door dezen Meester (of Meesters — want voornamelijk twee der Meesters achten de Theosofische Beweging hun taak) was opgedragen. Zij heeft vaak verzekerd, alléén te weten, dat haar medewerker Colonel Olcott zou heeten, maar er geen flauw vermoeden van te hebben, hoe deze er uit zou zien, en wáár zij hem in Amerika zou vinden.

Aangetrokken door Olcott's artikelen in de *New-York Sun*, begaf H. P. B. zich naar Chittenden, en bij de Eddys' had de ontmoeting plaats, waaruit de verdere levenslange trouwe en onverbroken samenwerking van deze beide voortkwam.

De eerste fase van dit samenwerken droeg een karakter dat zich tamelijk wel laat uitdrukken met den naam „spiritistisch”. Het stelde zich ten doel de spiritistische wonderen te onderzoeken en ook aan anderen er iets van te vertoonen en uit te leggen. Dat dit niettemin van H. P. B. geen weetgierigheid of vrije verkiezing was, blijkt wel uit een aantekening van haar zelf, waarin zij schrijft, van een der Meesters de order te hebben ontvangen: begin „het publiek de waarheid te vertellen omtrent de verschijnselen en hunne mediums” en waarbij zij aantekent: „Ik zal al de Spiritualisten tegen mij hebben, en daarbij nog de Christenen en Sceptici. Uw wil geschiede, o M.!” ¹⁾

Thans, terugziende op dien tijd, waarin zij zelf artikelen schreef, „wonderen” deed, avond aan avond in hare appartementen te Philadelphia en later te New-York de belangrijkste werkers in spiritualistische richting ontving te zamen met belangstellende mannen der wetenschap en filosofie en zwermen journalisten, verschijnt het ons als een eenvoudig feit, dat in die dagen van de triomf van het materialisme en de „exacte wetenschap” de verschijnselen van het spiritualisme of spiritisme gebruikt werden als een hefboom om het dorre verstand uit den zadel te lichten en de wereld te dwingen tot nadenken over iets méér dan „doode stof” en even doode „mathematische wetten”. Het was het stellen van *het* levensvraagstuk in den voor dien tijd meest bevattelijken en dwingenden vorm: het toonen van „exact” waargenomen feiten, verschijnselen. Vreemd is het, dat later spiritualisten hen hebben euvel geduid, dat zij bij deze „verschijnselen” niet verkozen stil te staan, doch verder gingen en zochten naar de bron, het Leven, waaruit deze voortkwamen en de Levenswijsheid, die er eene verklaring van zou kunnen geven.

Kort en goed, dit was H. P. B.’s opdracht. Men moge hieraan gelooven of niet, het doel wordt er niet minder belangrijk om en zou zelfs zonder opdracht een menschenleven waard zijn.

Zoo komt dan, als „bij toeval”, op 7 September 1875 Olcott’s voorstel voor het verder bestudeeren en bespreken van zulke verschijnselen en vooral ook onderwerpen gelijk dien avond besproken waren — het betrof de „verloren-gegane Canon van Verhouding der Egyptenaren”. Reeds toen stond dus blijkbaar

¹⁾ *Old Diary Leaves* p. 25.

ook studie van vergelijkenden aard in het wezen der godsdiensten op de agenda.

Den 18^{den} September werd de naam vastgesteld: *Theosophical Society* en den 17^{den} November de openingsrede gehouden door Colonel Olcott nadat de statuten waren vastgesteld.

H. S. Olcott werd tot president, H. P. B. tot corresponderende secretaresse gekozen.

„De oude notulen toonen aan — zegt Olcott — dat wij mediums beproefden, proeven deden in psychometrie, gedachtenlezen en mesmerisme, verhandelingen schreven en lezingen bijwoonden. Maar wij maakten weinig vorderingen . . .”¹⁾

De zaak was, dat een der leden, de heer Felt, op zich had genomen om met behulp van zijne vermeende kennis van de Egyptische magie der getallen, elementalen of natuurgeesten op te roepen, en daarin een totaal fiasco leed, terwijl blijkbaar H. P. B. hen liet begaan en niet verkoos aan aller nieuwsgierigheid te voldoen door telkens weer nieuwe kunststukjes te vertoonen. Die waren middel, geen doel. Er moest een ernstiger stemming komen in dezen kring, zoodat nagedacht kon worden over de beteekenis dezer dingen. Er moest gevraagd worden naar het „waarom”. Zij wachtte als 't ware tot *die* vraag gesteld zou worden. Het oproepen van natuurgeesten en andere machten tot de Meesters of Mahatma's toe, was even nutteloos als het inschakelen van electrischen stroom in geleiders die nergens heen geleiden, zoolang de leden van de Vereeniging niet wisten, wat zij met de verschijning van zoodanige machten zouden aanvangen. Eigenlijk gezegd, liet zij hen, waar zij niet wilden luisteren, dus maar tobben.

„ . . . H. P. B. op wier hulp iedereen — niet ten onrechte naar wij meenden — gerekend had, weigerde op onze bijeenkomsten de minste of geringste verschijnselen te vertoonen. En zoo nam het ledental gaandeweg af, totdat na een jaar ongeveer niet veel meer overbleef dan een organisatie die gezond en krachtig van geraamte was, een zekere vermaardheid, een paar meer of minder indolente leden, en een onverwoestbaar brandpunt van levenskracht in het onverdroten enthousiasme van de russische vrouw en den amerikaanschen man, die in doodelijken ernst

¹⁾ *Op. cit.* p. 140.

waren en nooit een oogenblik twijfelden aan het bestaan van hunne Meesters, de uitnemendheid van het hun opgedragen werk of aan het eindelijk en volkomen succes dat het zou bekronen. Judge was een loyaal vriend en een gewillig helper, maar hij was zoozeer onze jongere, dat wij hem niet konden beschouwen als een gelijke derde partij. Hij was meer als de jongste zoon in de familie. Menigen avond, nadat we ons Hoofdkwartier gevestigd hadden, zaten wij, H. P. B. en ik, als onze gasten waren heengegaan, in de leeskamer te rooken en na te praten, en hebben wij gelachen bij het denkbeeld, op hoe weinigen wij konden rekenen als medestanders onder alle omstandigheden. De vriendelijke praatjes en glimlachjes van onze gasten van den avond werden weder opgehaald en hunne kwalijk verborgen zelfzucht aangetoond. Het eenige wat wij meer en meer gevoelden, naarmate de tijd voortschreed, was, dat wij tweeën volkomen op elkaar konden vertrouwen voor de Theosofie, al zou de hemel ineens storten; verder hing alles van omstandigheden af'. ¹⁾

Een bijkans huiselijk praatje, waarin Col. Olcott dien tijd uitbeeldt, maar in den juisten toon gelezen en verstaan, een *epos*, tragiek en heldenmoed aan den eenen kant, moedeloosheid en zwakte aan den anderen teekenende.

Toch blijkt deze tijd, vooral het verblijf te New-York niet zonder groote voldoening geweest te zijn voor Olcott, en waarschijnlijk voor beide werkers. Hij schrijft bijv: „ . . . de idee was nooit krachtiger, noch de beweging voller van levenskracht, dan toen zij ontdaan was van de uiterlijke vormelijkheid, en zijn geest was samengepakt in onze hoofden, harten en zielen. Ons leven in het hoofdkwartier was een ideaal in deze jaren. (1876—'78). Vereenigd in toewijding aan de gemeenschappelijke zaak, in dagelijksche gemeenschap met onze Meesters, opgaande in altruïstische gedachten, droomen en daden, leefden wij tweeën in die bulderende wereldstad als onaangedaan door hare zelfzuchtige concurrentie en onedele strevingen, zoo goed alsof wij in een hut aan het zeestrand of een grot in het oerwoud woonden." ²⁾

Zoo gingen een paar jaren voorbij, totdat het voornemen werd opgevat, of liever de aanwijzing van Hooger Hand gevolgd werd,

¹⁾ *Op. cit.* p. I 40-41.

²⁾ *Op. cit.* p. 331.

naar Engelsch-Indië te vertrekken om daar, na een kort verblijf in Engeland, te trachten in aanraking te komen met de geestelijke en stoffelijke bronnen van „De Oude Wijsheid”.

Oogenschijnlijk, nadat gebleken was, dat in Amerika het werk niet vlotten wilde voorloopig.

De Vereeniging bleef in naam bestaan; er was geen reden om den vorm op te heffen, die te zijner tijd goede diensten zou kunnen bewijzen. Maar daar H. P. B. en Olcott in allen deele „het centrum van levenskracht” van deze vereeniging waren en bleven, en men beoogde er een internationaal lichaam van te maken, was het niet meer dan billijk en wijs gezien, vóór het vertrek eenige maatregelen te nemen, om ook de uitvoerende macht in hunne handen te houden.

Het plan voor de reis eenmaal in beginsel opgemaakt zijnde, werd in de vergadering van 16 Mei 1877 besloten, dat „... het Hoofdkwartier van de vereeniging door den President mag verlegd worden naar eenig vreemd land, waar hij tijdelijk moge vertoeven...” verder, dat hij de macht had, leden aan te wijzen tot uitvoerende ambten in de vereeniging. In de vergadering van 27 Augustus 1878 werd verder nog bepaald dat in zulk een geval de President leden mocht toelaten enz.¹⁾

Men kan later nu wel juridische haarkloverijen beginnen over de vraag of dit „wettig” is — gelijk wel eens heeft plaats gehad, helaas — men kan echter moeilijk ontkennen dat met het verplaatsen van „het brandpunt” der vereeniging, deze *de facto* zelve verplaatst werd; of men dat nu wil op papier schrijven of niet. Wij vestigen hier met een enkel woord de aandacht op, wijl dit vertrek naar Indië later door een groep menschen is aangegrepen als voorwendsel tot de bewering dat de „eigenlijke” vereeniging nog steeds te New-York gevestigd was.

Dit is een tamelijke onzinnige bewering, wat voldoende duidelijk spreekt uit de brieven, in *dien* tijd uit Amerika ontvangen en waaruit blijkt, dat aldaar zoo goed als niets was overgebleven na het vertrek der beide stichters (17 December 1878.) De heer Judge moest veel voor zaken op reis, de heer Doubleday benoemd tot „president *pro tem*” had niet de macht om de menschen bijeen te brengen.

¹⁾ *A Historical Retrospect of the Theosophical Society* 1899 p. 4—5.

Den 2en April 1879 schrijft Judge uit Californië aan Olcott: „Gij zult inzien, dat nu H. P. B. *et al*, zijn heengegaan, wij zijn achtergebleven als kinderen zonder ouders of voogden. Zend ons dus eenige instructies”.

„Allen, zegt Olcott, zagen naar ons uit om instructies en gezag”. Zoo moet het inderdaad zijn geweest, aangezien H. P. B. de eenige was die iets *wist* en zij en Olcott de twee eenigen waren, die zich volstrekt en algeheel, zonder eenige reserve gegeven hadden aan de zaak, waarin zij alleen een wereldbeweging voor de toekomst en een geestelijke beweging van groot belang zagen. In waarheid vormden zij beiden in dien tijd *de* Vereeniging.

Met het vertrek van de beide pioniers naar Indië *via* Engeland begint eene tweede periode in het bestaan van de Theosofische Vereeniging. In Engeland werd door hun toedoen tot stand gebracht eene „Britsche Theosofische Vereeniging”, die later werd omgezet in de „*London-lodge*” van de internationale Th. V. Den 19^{den} Januari 1879 werd Engeland verlaten en koers gezet naar Bombay dat den 16^{den} Februari werd bereikt.

„Wij hadden gedacht”, schrijft Olcott in 1896, dat wij daar rustig zouden studeeren, maar inplaats daarvan „werden wij spoedig genoodzaakt, voor het publiek te komen met eene verklaring over de doeleinden en plannen van onze Vereeniging. Er begonnen leden binnen te komen, H. P. B. en ik maakten een lange reis naar Noord-Indië en in den herfst had onze correspondentie zulk een onhandelbaren omvang gekregen, dat wij tot zelfverdediging genoodzaakt waren *The Theosophist* te gaan uitgeven als orgaan van de beweging. Binnen vier maanden had deze uitgave het punt bereikt waarop zij zich zelve bedruipen kon en is later nooit daar beneden gedaald.”¹⁾

Natuurlijk, zegt hij verder, moesten wijzigingen gebracht worden in onze wetten of statuten, nu de vereeniging langzamerhand een internationaal karakter ging krijgen. Dit geschiedde dan ook nu en dan, en in 1882 werd voorgoed de zetel der Vereeniging overgebracht naar Engelsch-Indië, waar zij later werd gevestigd in Adyar bij Madras, alwaar reeds in 1886 de sinds zoo enorm uitgebreide en hoogst belangwekkende bibliotheek werd geopend.

Een algemeene Raad werd gevormd, waarin nevens de beide

¹⁾ *Retrospect* 1896 p. 6.

stichters zitting hadden o.a. de heeren Doubleday, Judge, dr. J. D. Buck en Damodar K. Mavalankar.

In Britsch-Indië, Japan en Ceylon werd in de jaren 1879—1887 ontzaglijk veel gedaan. Overal werd aanraking gezocht met de verschillende godsdienstige secten en genootschappen van Pandits, gestreefd naar een onderling waardeerende verstandhouding, en een onderling bespreken van vraagstukken van hoog godsdienstig belang. Vele teleurstellingen werden ondervonden, vooral dáár — en dit mogen sommigen in Europa wel onthouden — waar eenige dezer genootschappen verlangden, dat de geheele Th. V. in hunne bijzondere richting en voor hunne bijzondere inzichten zoude werken. Dit werd steeds onvoorwaardelijk geweigerd. Het was, en is nog steeds, de bedoeling der Th. V. om de oude wijsheid, de esoterische kennis van het oude Indië, die niet aan Indië uitsluitend behoort, maar wel ginds hare bakermat en een grooten bloeitijd heeft gehad, over te brengen aan het Westersch denken; maar het heeft nooit in haar weg gelegen, eenige godsdienstige secte of kerk, nòch Oostersche, nòch Westersche, te bevoorrechten of te steunen, ten nadeele of tegenover eenige andere. Dit ter naricht aan hen die, „de Theosofie” aanzien voor specifiek Boeddhistisch of Hindoesch of Christelijk.

Tegenover deze enkele teleurstellingen werd echter ook veel sympathie gevonden. Vele lezingen, voordrachten en bijeenkomsten werden gehouden. Hoewel somtijds bespied en nagegaan als spionnen, werd toch steeds ter rechter tijd hulp ontvangen van de vele vrienden, die reeds in dezen korten tijd gemaakt waren en onder welke de heer en mevrouw A. P. Sinnett een zeer voorname plaats bekleedden. In dien tijd werd, vooral op Ceylon, veel moeite gedaan om op de scholen het godsdienstig en het wereldlijk onderwijs te vereenigen, — het schijnt wel alsof de vraag van „de bijbel op school” bij onze broeders in het Oosten eerder en met meer gemak werd opgelost dan bij ons. Uit dezen arbeid komt later voort de met zoo veel succes bekroonde poging van Olcott om de verschillende Boeddhistische secten tot elkaar te brengen. ¹⁾

De herinneringen uit deze Indische jaren vindt men in Olcott's „Dagboekbladen” en in H. P. B's *Caves and Jungles of Hin-*

¹⁾ H. S. Olcott. *De Boeddhistische Catechismus*.

dostan", het eerste nuchter en zakelijk, het andere fantastisch als een schitterende bonte droom. Het is intusschen toch de vraag, welke van de twee het meest *ware* relaas geeft van wat gebeurde, de nuchtere opmerker die voornamelijk de buitenzijde teekent (Olcott) of de „fantast", die heel het innerlijke leven van dit zonnige en diep religieuze land meeleeft?

Intusschen groeide van uit Indië de beweging belangrijk en van daar-uit waren sinds 1882 een negentigtal afdeelingen over de geheele wereld tot stand gekomen en gecharterd.

Te Londen was als president van de Britsche vereeniging opgetreden de heer C. C. Massey, die in Oct. 1875 de eerste besprekingen te New-York had meegemaakt. Secretaresse van die afdeeling was mej. E. Kislingbury. Een tweede Europeesche afdeeling werd gevormd op Korfoe (Grieksche Archipel) door eenige vrienden. In 1883 volgden twee afdeelingen in Frankrijk en een groep te Odessa, welke laatste niet officieel gecharterd kon worden omdat de politie in dat land er blijkbaar geen heil in zag. Verreweg de meeste afdeelingen waren dus in Indië, Ceylon en Japan gevestigd: dáár was voorloopig het brandpunt van de Vereeniging en van de beweging.

„Zoo — schrijft Olcott — was de toestand van zaken toen de beide stichters in de maand Februari 1887 uit Bombay vertrokken naar Marseille, met zich nemende Babu Mohini Mohun Chatterji *M. A.* ; *B. L.* uit Culcutta en de heer B. J. Padshaw, lid van Elphinstone-College, als vertegenwoordigers van het Aziatische deel der beweging. Wij bezochten Nice, Parijs, Elberfeld en Londen gezamenlijk, en ik alleen ging naar Edinburg om op te richten de thans beroemde „Schotsche Th. V.". Te Elberfeld brachten wij gezamenlijk tot stand de „Germania Th. V." met de eerbiedwaardige en geleerde dr. Hübbe Schleiden als president en mevrouw M. Gebhard, een der voornaamste leerlingen van Eliphas Lévi, als vice-president. Eene fransche afdeeling werd gevormd onder de gravin van Caithness, hertogin de Pomar en de filantropische mevrouw E. de Morsier als secretaris. De voorzitters der twee andere fransche afdeelingen waren dr. Fortin en de heer Pierre Leymarie; maar alle drie deze zijn sinds dien ontbonden".¹⁾

¹⁾ *Retrospect.* 1896. p. 11.

Met de reis van de beide stichters naar Europa vangt een derde duidelijk te onderscheiden tijdperk aan: dat van de uitbreiding der Vereeniging over Europa en verder over de geheele wereld. Verschillende nieuwe afdeelingen werden opgericht, verscheidene meening-verschillen uit de wereld geholpen.

In 1890 werd uitvoering gegeven aan het voornemen, landelijke afdeelingen te vormen, die tot op zekere hoogte eigen bestuur zouden voeren, bijv. op het gebied van de financiën, en die onderverdeeld zouden zijn in, of liever opgebouwd uit plaatselijke loges. De eerst gevormde nationale afdeelingen waren de Amerikaansche, de Indische, de Britsche, de Skandinavische, de Australische, de Nieuw-Zeelandsche en de Nederlandsche.

Gedurende de afwezigheid uit Indië in 1884 had daar een krachtige en verraderlijke poging plaats om H. P. B. en daarmee de geheele vereeniging den voet te lichten, nl. door „de publicatie van vele oneervolle brieven, die zouden geschreven zijn door H. P. B. aan een zekere mevrouw Coulomb . . .”. Deze dame was in behoeftige omstandigheden met haar echtgenoot door H. P. B. in het Hoofdkwartier opgenomen en bekleed met een post in de huishouding. Zij woonden daar eenige jaren, en de bedoelde brieven deden schijnen alsof de „wonderen” of verschijnselen die H. P. B. deed, puur bedrog waren. Nu hadden deze daden als middel om menschen tot overtuiging te brengen H. P. B. altijd eenigszins tegen de borst gestuit, zij deed ze ongaarne, gelijk hare geheele omgeving wist, en weigerde meestal aan verzoeken daartoe te voldoen. Bovendien zou de echtheid van „verschijnselen” nog volkomen onaangetast laten wat de hoofdzaak was, het hoofddoel der Th. V., namelijk *geestelijke* kennis te verspreiden. Dit scheen in dien tijd voor velen een raadsel te zijn — althans een groot aantal leden verliet door deze „Coulomb-affaire” de Vereeniging, hetzij dat zij geloofden in den laster, hetzij dat zij vreesden, vereenzelvigd te worden met „de bedriegster”. Zij meenden ook buiten de vereeniging voldoende te kunnen studeeren en hun eigen weg te kunnen volgen.

Col. Olcott schroomt intusschen niet, ruiterslijk te verklaren: „. . . al wat ik kan zeggen, met volstrekte oprechtheid, is, dat H. P. B. door eene menigte verschijnselen het bezit van psychische en geestelijke krachten van hoogen aard toonde, en dat

haar onzelfzuchtige en onwankelbare trouw aan hare Leeraren zoo heldhaftig was, dat hare intieme medewerkers wel overtuigd moesten zijn van hare oprechtheid. Deze aanval was op touw gezet door de Schotsche zendelingen te Madras en was bedoeld om de vereeniging te vernietigen . . ." ¹⁾ wat zij intusschen heelemaal niet deed, want haar ledental nam sinds dien gestadig en sterk toe. De aanval van deze zendelingen werd in Europa voornamelijk bekend door het sinds dien zoo bekende rapport van de *Society for Psychological Research* te Londen die, hoewel eerst sympathiek gestemd, ten slotte door allerlei naspeurlijke en onnaspeurlijke redenen in haar „rapport" niet veel minder verklaarde dan de zendelingen te Madras en de Coulombs haar vertelden: bedrog! alles bedrog! wat verteld werd van H. P. B.'s verschijnselen. Dit deed in Engeland verscheidene „geleerden" afvallen. Maar het is in onzen tijd nauwelijks meer noodig de mogelijkheid van zulke verschijnselen, en dus van het auteursrecht daarop van H. P. B., aan te toonen. De wetenschap zelve staat voor de poort van dit gebied, de waarschijnlijkheid wordt tamelijk algemeen toegegeven, en het bedoelde rapport valt daarom o. i. niet meer in de termen voor bestrijding. Men zie overigens daaromtrent de „Oude Dagboekbladen" en een werkje getiteld: *H. P. B. en de Meesters der Wijsheid* ²⁾.

Na deze aanvallen scheen het wel, niettegenstaande de uiterlijke uitbreiding der Th. V. niets te wenschen overliet, of de innerlijke kracht sterk geschokt was. Of liever: alsof deze zich terugtrok, toen zij plotseling gesteld werd voor het verschijnsel van gebrek aan vertrouwen in de leiding en gebrek aan moed in het werk, zich vertoonende bij de groote meerderheid der leden door deze aanvallen.

Al moge het uiterlijk der vereeniging in die jaren een voortdurenden wasdom vertoonen, het innerlijk leven maakte een heel erge crisis door. Temeer nog, toen H. P. B. zeer ernstig ziek werd en genooddaakt was, wederom uit Indië, waar zij juist was teruggekeerd, naar Europa te gaan om herstel van gezondheid te zoeken. Zoo vestigde zij zich eenigen tijd te Londen, waar uit degenen die zich om haar heen verzamelden, eene tweede loge,

¹⁾ *Retrospect* 1896 p. 13.

²⁾ *Theos. Bibliotheek*, No. 31/32.

de sinds beroemde Blavatsky-loge ontstond, waaruit vele bekende, goede werkers voortkwamen: Annie Besant, de gravin Wachtmeister, G. R. S. Mead, de heeren Keightley, enz. In dien tijd werd ook een tweede maandblad in de engelsche taal opgericht, *Lucifer* genaamd, waarvan Mead en Annie Besant langen tijd de verdienstelijke redacteurs waren. De laatste was ook later presidente der Blavatsky-loge, en een der voornaamste propagandisten. „Mrs. Besant's openbare lezingen in Londen en in de provinciën waren stampvol”, vertelt Olcott.

Wij behoeven nu niet verder op den voet elke uitbreiding der vereeniging te volgen — aan het slot van deze paragraaf zullen wij een overzicht geven van den huidigen stand der cijfers.

Een paar belangrijke punten in het leven der Vereeniging vragen echter nog onze aandacht.

In 1891 stierf, op 60-jarigen leeftijd, degene die de spil en de levende kern van de beweging geweest was — H. P. B., Colonel Olcott achterlatende in zijne functie van President-Stichter, hem voor het leven opgedragen en Annie Besant als uiterlijk hoofd van de esoterische afdeeling.

Dit was het begin van vele moeilijkheden. Er wordt wel eens beweerd, dat H. P. B. mild was geweest met hare beloften. Zij moet minstens een half dozijn leden als haar éénige opvolger hebben aangewezen. Indien dat zoo was — wat aan twijfel onderhevig schijnt — dan was het niet geheel onbegrijpelijk, gegeven den menschelijken aard, dat daaruit naijver ontstond. Was het de bedoeling de karakters op dat punt te toetsen? Niet onmogelijk! Want wie eerezuchtig is naar een plaats van aanzien of macht, bewijst reeds daardoor dat hij in een beweging als de Theosofische Vereeniging geen plaats van werkelijk aanzien, ware macht kan bekleeden. Dien is het om wereldsche, niet om geestelijke macht te doen.

Hoe 't zij, er waren verscheidene ontevredenen, vooral in Amerika, dat meende de oudste rechten te hebben. Er moet daar een werkelijke, hoewel meestal stille, geest van verzet geweest zijn vanaf den dood van H. P. B. tot aan het openlijk uitbreken van de scheuring in 1895 toe. Van zulk een geest van verzet of onwilligheid getuigen verscheidene brieven, door Col. Olcott aangehaald. Het is niet noodig, noch wenschelijk,

oude twisten op te halen, het is voor den geschiedschrijver voldoende, feiten te constateeren. En zelfs hiermede willen wij spaarzaam zijn. Het komt er voor ons weinig meer op aan, of de heer Judge werkelijk fouten gemaakt heeft, of Annie Besant zich ten opzichte van hem vergist heeft, of integendeel zeer juist heeft gezien als hoofd van de esoterische afdeeling. Wat er op aankomt is slechts dit:

1o indien werkelijk de Meesters het gezaghebbend centrum van de Th. V. waren, althans in dien tijd: van de esoterische afdeeling, en indien H. P. B. eenig gezag daarin bezat als Hun vertegenwoordiger, dan was de aanwijzing van Annie Besant als opvolgster van H. P. B. door Hen of Hun vertegenwoordiger eenvoudig te respecteeren, zonder meer. Annie Besant was daarmee natuurlijk niet onfeilbaar verklaard, maar wel was door die aanwijzing ondubbelzinnig aangegeven, wáár het esoterisch centrum der beweging lag.

2o indien het gezag van de Meesters verworpen wordt of mededeelingen van Hen in twijfel worden getrokken, dan moet de Th. V. als een gewoon exoterisch lichaam worden beschouwd en kan ieder naar vrije verkiezing heengaan en des gewenscht eene andere vereeniging oprichten.

In de kwestie's, die rezen tusschen Annie Besant en W. Q. Judge, kozen de meeste Amerikaansche loges voor hun landsman partij; ook een paar loges in Europa. De Amerikanen vormden een volkomen autonome vereeniging, die zij noemden „De Theosofische Vereeniging in Amerika”.

„De zaden van scheuring lagen blijkbaar reeds in de Amerikaansche afdeeling op den dag harer geboorte — tien jaar geleden (1886) en hunne ontkieming bewees alleen, hoe weinig de meeste van onze collega's het idee vatten van deel te nemen, als individueele medespelers in het gezamenlijk Karma van het geheele lichaam” — schrijft Col. Olcott ¹⁾.

Maar dit was nog tot daaraan toe. De bewering der Amerikanen, als zou de „eigenlijke” vereeniging niet op wettige wijze zijn verplaatst naar Britsch-Indië of liever: heelemaal niet zijn verplaatst, wijst Olcott beslist terug. En terecht! Eerstens, wij maalden niet om den vorm in die dagen, [1875-'78] zegt hij,

¹⁾ *Retrospect* 1896 p. 29.

Judge, zoo min als ik. Maar dan: ook *de jure* is alles volkomen in den haak. Dit blijkt uit de door hem aangehaalde stukken. waarvan hiervoren enkele werden overgebracht. Het is eenvoudig te dwaas, te willen beweren dat het New-Yorksche centrum, dat jarenlang, volgens de eigen mededeelingen van Judge, geslapen had, geen bijeenkomsten hield, en volstrekt en alleen naar Adyar uitzag om instructies, toch eigenlijk altijd „*de Vereeniging*” was gebleven. Bovendien, de president had officieel het recht gekregen om den zetel der Vereeniging te verplaatsen en had daarvan natuurlijk gebruik gemaakt, omdat de eigenlijke vereeniging in die dagen in waarheid alléén bestond uit H. P. B. en hemzelf.

Nu dan ook de bewering in zee werd gestuurd, dat eigenlijk de „Th. V. in Amerika” de *ware* vereeniging en de andere een afdwalend schaap was, voelde Olcott zich genoopt te schrijven, dat „dit niet eene eenvoudige scheuring was, maar een poging tot oudermoord, een aanslag op het leven dier zelfde Vereeniging uit welke hunne afdeeling was voortgekomen.”¹⁾

„Er werden vriendelijke boodschappen tot ons gestuurd” — vertelt hij — „tezamen met de beschuldiging dat onze vereeniging een onwettig lichaam was, de nieuwe Judge-vereeniging een wettig; het werk door H. P. B. en mij gedaan na ons vertrek uit New-York niet verantwoord en niet-officieel, en alle charters en diploma's, door ons uitgegeven van uit ons Indisch Hoofdkwartier ongeldig zonder de bekrachtiging van de New-Yorksche Vereeniging. De amerikaansche afdeeling had het volstreckte recht, zich af te scheiden van het vader-lichaam, of uitte-dooven gelijk de oorspronkelijke New-Yorksche groep; zij had het recht nieuwe vereenigingen te vormen en volkomen onafhankelijk te zijn van onze jurisdictie; ik zou de eerste geweest zijn, hen in broederlijke sympathie tegemoet te komen en met hen samen te werken. Het ware manlijk en eervol geweest, zich te reorganiseeren als Amerikaansche Th. V. of onder een of anderen gepasten naam die nog niet in gebruik was, en de openbare meening in te roepen door de verdiensten van hun spreekgestoelte. In plaats daarvan, eigenden zij zich titels toe, die aan ons behoorden en zelfs het zegel van onze Vereeniging,

¹⁾ *Retrospect* 1896, p. 18.

waardoor zij eene eindelooze verwarring stichtten, en — gelijk boven werd aangetoond — zonder grond de wettigheid van onze organisatie aanvielen." ¹⁾

"Het feit is, dat nog steeds de opvolgers van deze partij die zonderlinge bewering volhouden en overal doen voorkomen alsof zij de *ware* Th. V. zijn. Aan hun hoofd staat, sinds het overlijden van Judge in hetzelfde jaar der afscheiding, mevrouw K. Tingley; hun zetel is gevestigd te Point Loma in Californië en hunne vereeniging draagt tegenwoordig den naam van „Universeele Broederschap en Theosofisch Genootschap." ²⁾

Wij zeggen met Colonel Olcott: maak uw bestaansrecht wáár door hetgeen ge zegt en doet; weest u zelf, twist niet over een erfenis of over erfrecht. Indien het wáár is, dat gij de *geestelijke* erfgenamen van H. P. B. zijt, gelijk gij beweert, dan kunt gij het ook *toon*en. Doet dat, dan kunnen verdere pogingen om *ons* goed recht te betwisten, ons zelf te zijn, gerust achterwege blijven.

„Heb ik ongelijk, zoo toon het mij aan; heb ik gelijk, waarom slaat gij mij?" zeide een Meester.

„De wereld is ruim genoeg — besluit dan Col. Olcott — voor een menigte van zulke vereenigingen als de onze; wij hebben geen patent-recht op het veld: indien allen die het menschelijk ras welgezind zijn, slechts wilden instemmen en samenwerken met onze pogingen op de basis van eerlijke, wederzijdsche verdraagzaamheid en rechtvaardigheid, dan zou de menschheid spoedig op den rechten weg geleid worden". ³⁾

Een volgend belangrijk punt is het overlijden van Olcott in 1907. Annie Besant wordt door de Meesters, verschenen aan het sterfbed van den president-stichter, aangewezen als de wenschelijke opvolger, ook in het presidentschap. Die aanwijzing werd bekend gemaakt en veroorzaakte een nieuwen storm in de vereeniging. Het is merkwaardig, hoe ook thans de persoon van Annie Besant op reusachtigen tegenstand stuitte, de vrouw van wie Olcott schreef dat zij was „de ster van de eerste grootte aan onzen theosofischen hemel sinds den dood van H. P. B." Was

¹⁾ *Op cit.* p. 31. Zie ook „*Oude Dagboekbladen*".

²⁾ Sinds lang bestaat in de Vereen. Staten ook weer eene Afdeling van de Theosofische Vereeniging.

³⁾ *Op cit.* p. 31—32.

het wel hare persoonlijkheid die de ware aanleiding tot den strijd gaf? Of was het wederom een natuurlijke filter voor de karakters? — gelijk de vorige maal.

Wij zullen daar niet verder op in gaan. De persoon van mevrouw Annie Besant is voldoende te kennen uit hare werken en hare voordrachten ¹⁾ en behoeft onzen lof niet. Het is bovendien — men versta dit wel — niet de vraag, of hare persoon beter of wijzer of beminnelijker is dan die van andere werkers van jaren her. De vraag is eene andere... maar voor *ons* is de vraag alleen, of wij zelf trouw zijn aan het ideaal van de Th. V. in zijn hoogste beteekenis en dit niet laten varen voor welke ephemerische politiek ook.

De doelomschrijving van de Vereeniging blijkt uit de Statuten, gepubliceerd in het genoemde „historisch overzicht” van 1896, die werden vastgesteld in den tegenwoordigen vorm d.d. 9 Juli 1896.

Het eerste hoofd dezer statuten luidt:

1. De titel van deze vereeniging die gesticht werd te New-York in de Vereenigde Staten van Amerika op den 17^{den} November 1875 is de „Theosofische Vereeniging” [*„Theosophical Society”*.]

2. De doeleinden der Theosofische Vereeniging zijn:

I. Een kern van de Universeele Broederschap der Menschheid te vormen, zonder onderscheid van ras, geloof, sexe, kaste of kleur.

II. De vergelijkende studie van godsdienst, wijsbegeerte en wetenschap aan te moedigen.

III. De nog onverklaarde wetten der Natuur en de verborgen krachten in den mensch te onderzoeken.

3. De Theosofische Vereeniging bemoeit zich niet met politiek, kaste-regels en maatschappelijke voorschriften. Zij is onsectarisch en vraagt voor toelating als lid geene instemming met eenig geloofs-formulier.” ²⁾

Zoo vreedzaam als deze doelomschrijving luidt, zoo stormachtig is het leven van de Th. V. tot op heden geweest. En wie zal zeggen of de laatste stormen reeds voorbij zijn? Toch is er bij

¹⁾ Men leze o.a. De „Lezingen te Londen in 1907” en die van 1909 „*The changing World*” daarna hare standaardwerken *Esoterisch Christendom*, *De Oude Wijsheid*, *Een studie over het Bewustzijn*, enz.

²⁾ Overgenomen in denzelfden vorm in „Statuten en Huishoudelijk reglement” van de Ned. Afdeeling der Th. V.

eenig nadenken wel een duidelijke reden te vinden, waarom juist het vooropstellen van het vrede-beginsel zoo vaak tot strijd moest aanleiding geven. Enkele malen kwam het voor, dat H. P. B. zelf, autoritair ingrijpende, personen verwijderde, andere malen gingen zij, die het niet ééns waren met het beleid van de vereeniging, op eigen initiatief heen. Het is een voortdurende „stofwisseling” geweest in dat lichaam — en hoe krachtiger de levensfunctiën, hoe meer intensief het leven zelf... des te krachtiger ook de stofwisseling in elk organisme. Zoo ook hier. Maar behalve die analogie is er nog wel eene verklaring te geven: niets is moeilijker voor het beperkte menschelijk brein, dan zich een voorstelling van een mooi ideaal te maken, niets zwaarder, dan trouw aan het ideaal onder alle omstandigheden des levens.

Velen van hen die heengingen, hadden eenmaal erkend, dat er een „Broederschap der Menschheid” bestaat — en wie dat niet in principe erkent, behoorde nooit toe te treden tot de Theosofische Vereeniging, al houdt hij overigens nog zoo veel van godsdienst-studie of van experimenten op ander gebied. Want het heeft geen zin, zich aan te sluiten bij een kern van menschen wier eerste doel is: die „Broederschap der Menschheid”, die zij als een bestaande werkelijkheid, als een feit, denken, in praktijk te brengen. Het heeft geen zin, zich aan te sluiten om het tweede of derde doelpunt, wanneer men het *eerste* voorbijgaat. Het eerste is inderdaad het belangrijkste, *het* doel zouden wij met eenig recht kunnen zeggen. Punten II en III konden gevoeglijk onder de „middelen om het doel te bereiken” worden gerangschikt. Want het ontbreekt niet in de wereld aan instituten en vereenigingen waar gestudeerd kan worden. Het ontbreekt of ontbrak wèl aan een instituut, waar men zich, zonder eenige dogmatische, verstandelijke of sentimenteele vooropstellingen *de* Waarheid als ideaal en doel stelde. De Waarheid in allen deele, de kennis van de Bron „vanwaar wij komen en waarheen wij gaan”.

Hoe nu ook de eerste paar jaren van de Vereeniging voor een buitenstaander mogen schijnen, het is zeker, dat de zinspreuk, door de Th. V. aangenomen:

„Er is geen godsdienst boven Waarheid” — haar ware doel aangeeft. De menschheid verlichten, helpen zoeken,

helpen denken, helpen gevoelen, den éénen godsdienst, den „Wijsheids-Godsdienst” die is het dienen van God „met het geheele hart en de geheele ziel en het geheele verstand”.

Geven wij thans een paar cijfers over de uitgebreidheid van de Th. V., ontleend aan het jaarverslag van 1 Januari 1910 ¹⁾. De afdeelingen in de volgende lijst zijn geplaatst in volgorde van ontstaan, de cijfers zijn niet alle precies tot op 1 Januari 1910 bijgewerkt:

No.	N A A M.	Aantal werk- zame loges.	Aantal werk- zame leden.
1	Amerikaansche Th. V.. . . .	91	2763
2	Britsche „ „ „	46	1463
3	Indische „ „ „	288	4958
4	Scandinavische „ „ „	28	798
5	Australische „ „ „	16	849
6	Nieuw-Zeelandsche „ „ „	16	520
7	Nederlandsche „ „ „	23	1237
8	Fransche „ „ „	28	887
9	Italiaansche „ „ „	17	250
10	Duitsche „ „ „	44	1500
11	Cubaansche „ „ „	28	391
12	Hongaarsche „ „ „	7	77
13	Finsche „ „ „	15	501
14	Russische „ „ „	8	113
15	Boheemsche „ „ „	7	50
16	Z.-Afrikaansche „ „ „	8	129
	Niet aangesloten landen. . . .	28	412
	Totaal .	698	16.898

Hierbij moge opgemerkt worden, dat iedere zeven leden van de Th. V. een loge kunnen vormen en daartoe een charter aan den President aanvragen; evenzoo kunnen zeven loges eene

¹⁾ *Adyar Bulletin*, Jan. 1910.

afdeeling vormen. Volgens de nieuwste verandering in het Reglement wordt echter niet meer van „afdeelingen” der Th. V. gesproken, doch van nationale Theosofische vereenigingen, die ieder eene tamelijk groote vrijheid van handelen bezitten. Dit laatste was noodig in verband met de wettelijke bepalingen in sommige landen op het deelnemen aan internationale lichamen.

Een paar mededeelingen, speciaal aan Nederland gewijd, zijn hier zeker niet misplaatst.

Zooals men hiervoren gezien heeft, ontstond de Nederlandsche „Afdeeling” „als zevende blad aan den Lotus” gelijk H. P. B. het schertsend genoemd heeft, kort na de Skandinavische. Haar charter werd uitgereikt 14 Mei 1897.

De beweging in Nederland noemt als haar voornaamste pioniers mevrouw P. C. Meuleman—Van Ginkel, mevrouw E. Windust en de heer W. B. Fricke.

Mevrouw Meuleman werd het krachtige centrum van de beweging in ons land. Uit eenvoudige burgerfamilie geboren, huismoeder van een paar kinderen, ontplooidde zij zich onder den invloed van de begeerte naar hoogere kennis, als een ontzagwekkende geestelijke kracht. Niet altijd even zachtmoedig, was zij niettemin immer hartelijk, goedgehartig en bezielde met den onwankelbaren wensch, de Waarheid en de Th. V. te dienen. Kortom, zij was een van de weinigen, die onmiddellijk begrepen, of liever: *wisten*, waarom het ging. Er is eenige overeenkomst tusschen haar werk in Nederland, trouw gesteund door den heer Fricke, en dat van H. P. B. geholpen door Olcott.

De heer Fricke, vroeger koopman in Zuid-Afrika, wijdde in den vervolge al zijn tijd aan de beweging in ons land, waarvan mevrouw Meuleman, gelijk H. P. B., zich belast zag met de esoterische leiding alhier. Zij overleed in Nov. 1902.

De heer Fricke was de eerste „Algemeen Secretaris” (dat is de titel van den voorzitter eener Nationale afdeeling) in Nederland. In 1907 werd hij door de Presidente der vereeniging uitgenoodigd tot een post aan het Hoofdkwartier te Adyar, en later belast met een propaganda-reis door Zuid-Afrika. In zijne plaats werd sedert dien gekozen Mr. A. J. Cnoop Koopmans te Amsterdam.

De Nederlandsche Afdeeling heeft haar Hoofdkwartier te Amsterdam, Amsteldijk 76; het kantoor van den Algemeen-Secretaris, tot wien men zich wenden kan om inlichtingen, de Th. V. betreffende, is gevestigd Amsteldijk 80. Vlak daarbij vindt men nog een tweetal instellingen van onze vereeniging: aan het zelfde adres, Amsteldijk 80, is gevestigd de ruim voorziene bibliotheek van de Afdeeling, waar dr. Denier van der Gon gaarne ernstige belangstellenden te woord staat, terwijl op no. 79 gevestigd is de N. V. *Theosofische Uitgeversmaatschappij*, waarvan de heer H. J. van Ginkel de ziel en drijfkraft is. In den hieraan verbonden boekwinkel vindt men alle nederlandsche en een groot deel van de buitenlandsche litteratuur steeds voorradig — van af de zeer goedkoope uitgaven, zooals de handboekjes en „theosofische bibliotheek”, tot de dure standaardwerken toe. Alle uitgaven van de engelsche *Theos. Publishing Society* worden door onze Th. U. M. als hare agentesse, ingevoerd en geleverd. Een filiaal der Th. U. M. is sinds korten tijd gevestigd in den Haag, de Perponcherstraat 66 (*Boekhandel Evolutie*).

Op aanvraag verzendt de Th. U. M. gratis een Bulletin, waarin aanwijzingen worden gegeven omtrent te raadplegen litteratuur en enkele onderwerpen schetsmatig worden behandeld.

Het laatste verslag van den Algemeen Secretaris, Mr. Cnoop Koopmans wijst aan, dat er op 30 April 1910 waren ingeschreven 1284 leden tegen 1158 op 30 April 1909. Van deze 1284 leden zijn er 341 die tot de „Ned.-Indische Onder-Afdeeling” behooren. Door de Nederlandsch-Indische loges te Batavia, Bandoeng, Buitenzorg, Djocjakarta, Semarang, Soerabaja en Soerakarta werd deze „Ned.-Indische Onder-afdeeling” gevormd, waardoor thans de administratie veel vereenvoudigd is. De samenwerking met de Nederlandsche afdeeling is bijzonder goed; de N. V. *Boekwinkel Evolutie* te Buitenzorg neemt voor Ned.-Indië de verspreiding van theosofische litteratuur op zich. Assistent-Secretaris voor Ned.-Indië is de heer D. van Hinloopen Labberton, die voor de uitbreiding der beweging aldaar reeds vele jaren hard gewerkt heeft.

In Nederland zelf vindt men thans vijftien loges, te weten: twee in Amsterdam, twee in Den Haag, een in Arnhem, Delft, het Gooi, Haarlem, Den Helder, Hilversum, Leiden, Nijmegen,

Rotterdam, Utrecht, en Zwolle; op verscheidene andere plaatsen zijn studiegroepen in werking, vooral tengevolge van de recente propaganda-lezingen in verschillende plaatsen van ons land.

Nederland bezit behalve het bekende maandschrift *Theosophia*, onder redactie van Dr. J. W. Boissevain en Mevr. E. Windust nog een correspondentie-blaadje, genaamd *de Theosofische Beweging*, onder redactie van Mr. A. J. Cnoop Koopmans, allen te Amsterdam.

III.

De omvang van dit opstel laat niet toe, thans nog veel te zeggen van de *Theosofische Beweging* als geheel. Zooals in den aanvang gezegd werd, is deze beweging veel ruimer op te vatten dan de grenzen der Th. V. Dat blijkt wel uit hetgeen een der Meesters naar aanleiding van de kwesties in 1884 schreef: „Wij hebben belangrijker dingen om over te denken dan kleine vereenigingen: maar toch moet de Th. V. niet verwaarloosd worden.”¹⁾

Colonel Olcott had dus wel gelijk, toen hij zeide: Wij hebben geen patentrecht op het veld, er is wel plaats voor een heele menigte vereenigingen als de onze.

Inderdaad, het is veeleer een vóórrecht dan een recht, te behooren tot eene vereeniging aan wier werkzaamheid, zij het ongezien, direct wordt deelgenomen door Hoogere Wezens, Leeraren en Helpers der Menschheid. Maar dit wil niet zeggen, dat niet het veld van onderzoek openstaat voor elkeen die leeren wil, en dat niet het veld van menselijke ellende en onwetendheid open ligt voor elkeen, die helpen wil.

Daarom zal elk rechtgeaard theosoof dankbaar erkennen al wat in de goede richting wordt gedaan, en steeds de hulpvaardige hand bereid hebben om daarin te steunen naar zijn vermogen, zonder te verlangen dat men in ruil daarvoor zoude lid worden van de Th. V. Er is maar één reden, waarom gij toe zoudt treden, zei Annie Besant nog onlangs ²⁾, en dat is „dat

¹⁾ *The Theosophist*. Oct. 1907. p. 9.

²⁾ *Lezingen te Londen* 1907 p. 144.

gij meer in aanraking zijt met de krachten die zich in de richting der toekomst bewegen" enz.

Zij doelt hier op de Meesters. Daar zij geestelijke Wezens zijn, helpen zij geestelijk; dat is: zij geven kracht, bezieling en wijsheid, soms zelf directe aanwijzing aan hen, die zich onder hunne leiding *willen* stellen en waarlijk in Hen vertrouwen, tevens de geschiktheid bezittende voor versnelde ontwikkeling.

Als theosofische beweging intusschen zal elk theosoof in de wereld om zich heen erkennen al wat streeft naar verheffing en veredeling van den mensch, al wat streeft naar verhooging van gevoel en denken tot waarlijke geestelijke idealen en naar overwinning van duisternis, onwetendheid, zwakte; al wat den mensch tracht terug te voeren, na rijke ervaring, tot het bewustzijn van zijn geestelijk Zelf.

Wij hopen, dat deze schets moge bijdragen om vele misverstanden uit den weg te ruimen, die telkens naar aanleiding van het wezen der theosofie en de strekking der theosofische beweging rijzen.

Vele verstands-menschen in onzen tijd hebben de theosofie voor een sentiments-verschijnsel aangezien. Zij bevat inderdaad het gevoels-element, maar niet dit alléén.

Vele gevoels-menschen hebben de theosofie voor een verstandelijk beredeneeren van de Godheid en de Natuur gehouden. Wel, zij bevat inderdaad het verstands-element. Maar niet dit alléén.

Anderen, zij die in hun hart naar het mystieke streven, maar in hún eigen woorden en daden, ietwat onwijsgeerig, de éénigware vertolking willen zien van het mystieke Eéne, de Almacht Gods, hebben gemeend dat de theosofie de almacht en eere Gods miskent of zelfs daaraan schade doet. Hun vragen wij: is de almacht Gods minder, wanneer blijkt, dat Zijn Rijk niet alleen omvat, hetgeen wij met de oogen kunnen gewaarworden, en Hij niet alleen heerscht over steenen, planten, dieren en menschen, maar ook de Heer is van „Goden", die voor *ons* verschijnen als Leeraren of Meesters, wanneer Hij of Het ook Heer is over alle zonnestelsels der ruimte en Vader van de Logoï dier stelsels gelijk Hij Vader van ons is? Zouden wij Dát Eéne Almachtige niet veel-

eer iets méér eeren, wijl wij iets méér naderen tot verstaan van Zijne onnoembare Grootheid, wanneer wij den verschuldigden eerbied hebben en toonen voor deze Meesters en Logoï, deze voor ons reeds zoo onbegrijpelijk Hooge Wezens in wier gebied wij onzen nederigen arbeid verrichten en door Wier licht ons leven alleen mogelijk is!

Een almachtig God kunnen wij alléén eeren door *alle* onze middelen, gevoel, verstand en hart, door ons gehééle wezen en met onze gehééle kracht.

Op zulk een eere-dienst is de Theosofie gericht.

Febr. 1910.

